Socca Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Yhteisösosiaalityön toimintamalli

Opas hyvinvointialueille yhteisösosiaalityön toteuttamiseen

Tytti Hytti, Anna Pekkarinen, Pekka Karjalainen, Joonas Kiviranta ja Noora Aarnio
Soccan työpapereita 2026:4

Helsinki Helsingfors

Socca

Sisä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Pirkanmaan hyvinvointialue

Socca – Etelä Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Työpapereita 2026:4
ISSN 1798 5277
978-952-7650-03-5

www.socca.fi/julkaisut

Sisällys

Tiivistelmä 4

Lukijalle 7

1. Yhteisösosiaalityön paikannuksia 11

2. Ohjelmateoria toimintamallin jäsentäjänä 14

3. Toiminnan edellytykset 16

Yhteistyörakenteet ja monitoimijaisuus 18

Organisaation ja esihenkilöiden tuki 18

Järjestämistapa ja toimitilat 19

Muut resurssit 20

Osaaminen 21

4. Yhteisösosiaalityön ydinelementit 25

Paikallisuus ja ilmiölähtöisyys 27

Kumppanuuksien ja verkostojen rakentaminen 28

Yhteisö- ja osallisuustyö 29

Rakenteellinen vaikuttaminen 31

5. Yhteisösosiaalityön mekanismit ja odotetut seuraukset 33

Tunnistamismekanismi 36

Mobilisaatiomekanismi 36

Luottamusmekanismi 37

Yhteisöllisyysmekanismi 38

Toimijuusmekanismi 39

Haastamis- ja oppimismekanismi 39

Vaikuttamismekanismi 40

Yhteenveto mekanismeista ja oletetuista pitkän aikavälin seurauksista 40

6. Lopuksi 43

Kirjallisuus 44

Tiivistelmä

Suomalainen palvelujärjestelmä kohtaa taloudellisiin paineisiin, väestörakenteeseen, alueelliseen eriytymiseen ja sosiaaliseen eriarvoisuuteen liittyviä haasteita. Nämä kytkeytyvät yksilöiden ohella yhteisöihin, palvelujärjestelmään ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Yhteisösosiaalityö täydentää yksilökohtaista sosiaalityötä vahvistamalla paikallisia voimavaroja, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä yhdistämällä yhteisöjen tukemisen ja rakenteellisen vaikuttamisen. Vaikka yhteisösosiaalityö on lakisääteinen tehtävä, ja sen toteutus vaihtelee alueittain, ei toimintatapa ole vielä vakiintunut osaksi hyvinvointialueiden toimintaa.

Tämän toimintamallin kuvauksen tavoite on kaksitahoinen. Se toimii oppaana hyvinvointialueille sekä muille toimijoille yhteisösosiaalityön suunnittelun, käyttöönoton ja toteutuksen tueksi. Samalla on rakennettu yhteisösosiaalityön alustava ohjelmateoria, joka kuvaa, millaisia edellytyksiä yhteisösosiaalityön toteuttaminen vaatii, mitä siinä tehdään, miten toiminnan oletetaan tuottavan muutosta ja millaisia seurauksia sillä tavoitellaan. Se jäsentää yhteisösosiaalityön edellytykset, ydinelementit, mekanismit ja oletetut seuraukset. Alustavan ohjelmateorian tarkoituksena on kutsua toimijoita pilotoimaan, tutkimaan ja jatkojäsentämään yhteisösosiaalityötä.

Alustava ohjelmateoria perustuu kansallisissa yhteisösosiaalityön työpajoissa, avainhenkilöhaastatteluissa ja yhteisösosiaalityön valtakunnallisessa yhteistyöverkostossa tuotettuun asiantuntijatietoon sekä tutkimuskirjallisuuteen.

Yhteisösosiaalityön ohjelmateorian osa-alueet

Toiminnan edellytyksiä ovat monitoimijainen yhteistyö ja toimivat yhteistyörakenteet, joissa hyvinvointialue on yhteistyön mahdollistaja, yhteensovittaja ja tukija. Lisäksi tarvitaan organisaation ja esihenkilöiden tukea: yhteisölähtöisen ja verkostomaisen työotteen mahdollistamista, riittäviä resursseja sekä pitkäjänteistä rahoitusta.

Työ perustuu yhteisöihin kiinnittyvään ja liikkuvaan työotteeseen, jossa hyödynnetään alueen verkostoja, yhteisöllisiä tiloja ja digitaalisia toimintaympäristöjä. Yhteisösosiaalityön osaaminen koostuu yleisestä sosiaalityön osaamisesta, jota täydennetään alue- ja yhteisöymmärryksellä, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisella, verkosto- ja yhteiskehittämisellä sekä fasilitoinnilla. Lisäksi tarvitaan osaamista kehittämisestä ja arvioinnista sekä ekososiaalisesta ja rakenteellisesta sosiaalityöstä.

Ydinelementtejä ovat paikallisuus ja ilmiölähtöisyys, kumppanuuksien ja verkostojen rakentaminen, yhteisö- ja osallisuustyö sekä rakenteellinen vaikuttaminen. Toiminta perustuu yhteisön ilmiöiden ymmärtämiseen, kumppanuuksien ja verkostojen rakentamiseen yhteisten tavoitteiden edistämiseksi sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden ja osallistumis-

ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamiseen. Lisäksi tärkeää on yhteisöistä nousevan tiedon hyödyntäminen palvelujen, toimintaympäristöjen ja päätöksenteon kehittämiseksi.

Yksittäinen yhteisösosiaalityön prosessi voi painottua tiettyihin ydinelementteihin, mutta pitkäaikaisten vaikutusten saavuttaminen edellyttää usein useamman ydinelementin samanaikaista tai peräkkäistä toteutumista.

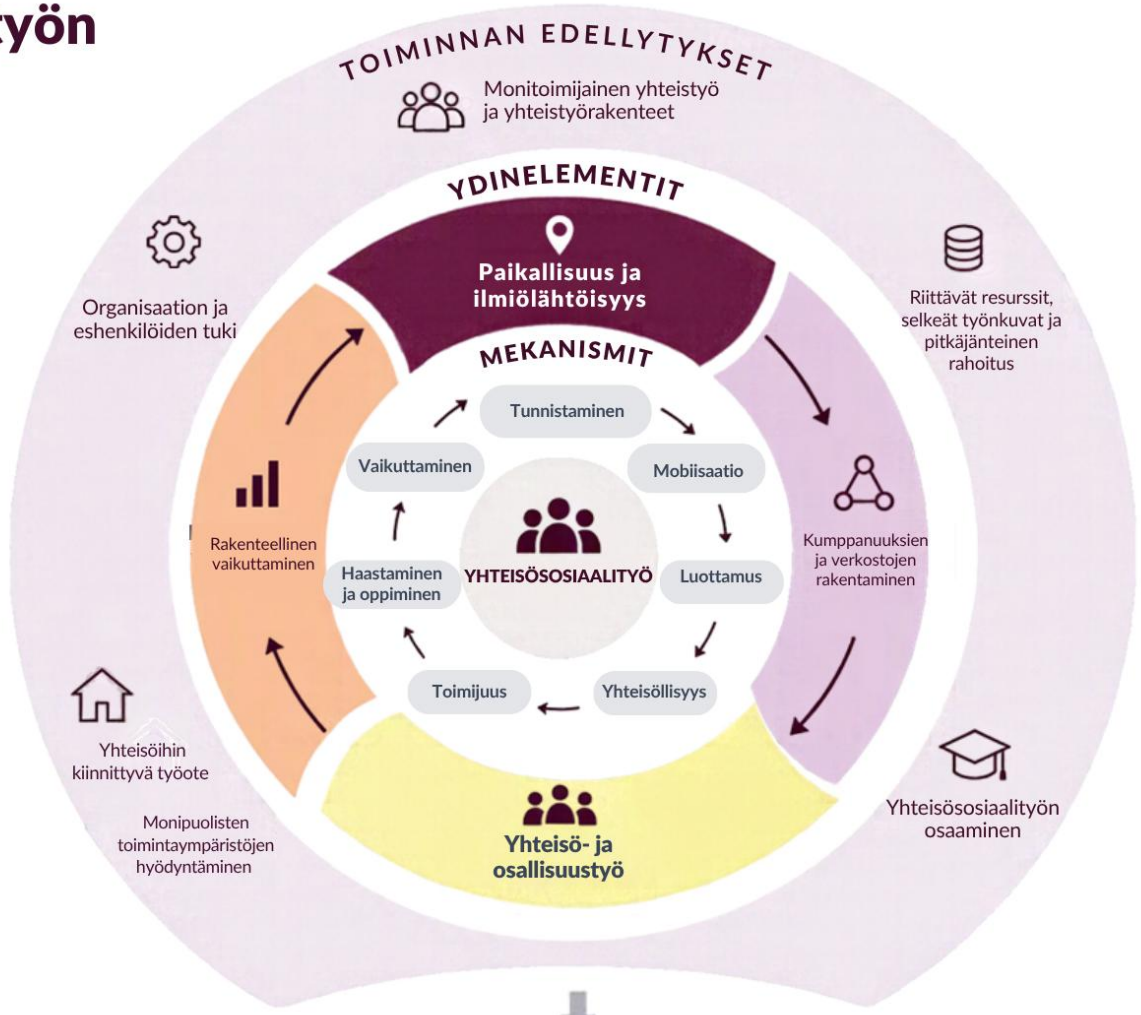
Keskeisiä mekanismeja ovat tarpeiden ja ilmiöiden tunnistaminen, toimijoiden ja resurssien mobilisointi sekä luottamuksen, yhteisöllisyyden ja toimijuuden vahvistuminen. Lisäksi tarvitaan yhteistä oppimista erilaisten näkemysten ja ristiriitojen tarkastelun kautta sekä yhteisöissä syntyvän tiedon muuttuminen yhteiskunnalliseksi vaikuttamiseksi ja rakenteelliseksi muutokseksi.

Mekanismien välittöminä seurauksina yhteinen ymmärrys paikallisista tarpeista vahvistuu, luottamus ja yhteistyö lisääntyvät, yksinäisyys vähenee, asukaslähtöinen toiminta vahvistuu, yhteisöjen ongelmanratkaisu- ja muutoskyky kehittyvät. Lisäksi osallistuminen vaikuttamistyöhön lisääntyy ja yhteisöissä syntyvä tieto välittyy päätöksentekoon.

Oletuksena on, että mekanismit vahvistavat toisiaan ja tuottavat pitkällä aikavälillä hyvinvoivempia ja turvallisempia yhteisöjä, parempia väestösuhteita, vahvempaa yhteiskunnallista toimijuutta sekä paikallisiin tarpeisiin paremmin vastaavia palveluja, päätöksentekoa ja yhteiskunnallisia rakenteita.

Kuvassa 1 on esitetty hypoteesi yhteisösosiaalityön alustavasta ohjelmateoriasta.

Yhteisösosiaalityön ohjelmateoria

LYHYEN AIKAVÄLIN SEURAUKSET

- Tarpeet tunnistetaan, yhteisölähtöisiä ratkaisuja
- Luottamus vahvistuu, osallistuminen ja yhteistyö lisääntyy
- Yhteisöllisyys vahvistuu ja yksinäisyys vähenee
- Toimijuus ja osallisuus vahvistuvat
- Yhteisöjen muutoskyky vahvistuu
- Vaikuttamisen keinot ja kohteet selkeytyvät sekä vaikuttaminen lisääntyy

PITKÄN AIKAVÄLIN SEURAUKSET

- Yhteisöjen ja asukkaiden hyvinvointi ja toimintakyky parantuvat
- Yhteiskunnallinen toimijuus vahvistuu
- Yhteiskunnalliset rakenteet ja palvelujärjestelmä tukevat paikallisiin tarpeisiin vastaamista

Kuva 1

Lukijalle

Tässä oppaassa kuvataan yhteisösosiaalityön toimintamalli ja siihen perustuva alustava ohjelmateoria. Tarkoituksena on jäsentää, mitä yhteisösosiaalityö on, millaisia muutoksia sillä tavoitellaan ja millaisin edellytyksin nämä muutokset voivat toteutua. Toimintamalli ja alustava ohjelmateoria perustuvat hypoteeseihin yhteisösosiaalityön oletetuista vaikutuksista, kun sitä toteutetaan tässä oppaassa kuvatulla tavalla. Mallia voidaan soveltaa erilaisissa toimintaympäristöissä: sen keskeiset elementit säilyvät, mutta toteutus voidaan räätälöidä paikallisiin tarpeisiin ja olosuhteisiin.

Yhteisösosiaalityön merkitys on viime vuosina korostunut niin sosiaalialan ammatillisessa keskustelussa, kehittämistyössä kuin lainsäädännössäkin. Se on tunnistettu yhdeksi sosiaalityön keskeisistä orientaatioista, jonka avulla voidaan vahvistaa osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja toimijuutta (Karjalainen ym. 2019). Yhteisösosiaalityön asemaa on vahvistettu myös sosiaalihuoltolaissa (L 1301/2014, 7 a §).

Vaikka yhteisösosiaalityön merkitys tunnistetaan laajasti, sen toteutuminen hyvinvointialueilla on edelleen vaihtelevaa eikä toimintatapa ole vielä vakiintunut osaksi hyvinvointialueiden käytäntöjä (Kivipelto & Elovainio 2024; Kannasoja & Ruonakangas 2023a). Tämän vuoksi tarvitaan yhteinen viitekehys, joka tukee **hyvinvointialueita lakisääteisen yhteisösosiaalityön** suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa sekä jäsentää sen tavoitteita, toimintatapoja ja edellytyksiä.

Opasta laaditaan aikana, jolloin sosiaalihuolto ja koko suomalainen palvelujärjestelmä ovat merkittävässä muutoksessa. Hyvinvointialueiden toiminnan vakiinnuttaminen, palvelujen integraatio, taloudelliset paineet sekä väestörakenteen muutokset haastavat etsimään uusia tapoja vahvistaa ihmisten hyvinvointia ja ehkäistä ongelmien kasautumista. Samalla myös järjestöjen toimintaympäristö muuttuu. Valtionavustuksiin kohdistuvat leikkaukset heikentävät järjestöjen mahdollisuuksia toteuttaa hyvinvointia ja osallisuutta edistävää toimintaa.

Yhteisösosiaalityö tarjoaa mahdollisuuden **siirtää tarkastelun painopistettä yksilöllisten ongelmien rinnalla niiden yhteisöllisiin ja rakenteellisiin ulottuvuuksiin**. Se luo edellytyksiä ihmisten, yhteisöjen ja palvelujärjestelmän välisen vuoropuhelun vahvistamiselle sekä paikallisten hyvinvointia tukevien ratkaisujen ja ennaltaehkäisevien toimintatapojen kehittämiselle yhdessä asukkaiden, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa.

Sosiaalihuoltolainsäädännön uudistus korostaa yhteisösosiaalityön ajankohtaisuutta. Hallituksen esityksessä yhteisösosiaalityö määrittyy keskeiseksi väestön hyvinvoinnin edistämisen keinoksi osana uudistusta, jolla tavoitellaan tuen tarpeisiin vastaamista oikea-aikaisesti ja kustannusvaikuttavasti. Hyvinvoinnin edistämisen lähtökohtana on monitoimijainen yhteistyö hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen, seurakuntien ja muiden toimijoiden sekä asukkaiden kesken (HE 180/2026 vp). Vahvistamalla yhteistyössä väestön

osallisuutta ja yhteisöjen voimavaroja, vaikuttamalla elinoloihin ja mahdollistamalla varhainen tuki voidaan ehkäistä ongelmien kasautumista ja vähentää raskaampien palvelujen tarvetta. Näin yhteisösosiaalityö voi parhaimmillaan tuottaa merkittäviäkin hyvinvointihyötyjä ja parantaa sosiaalihuollon kustannusvaikuttavuutta.

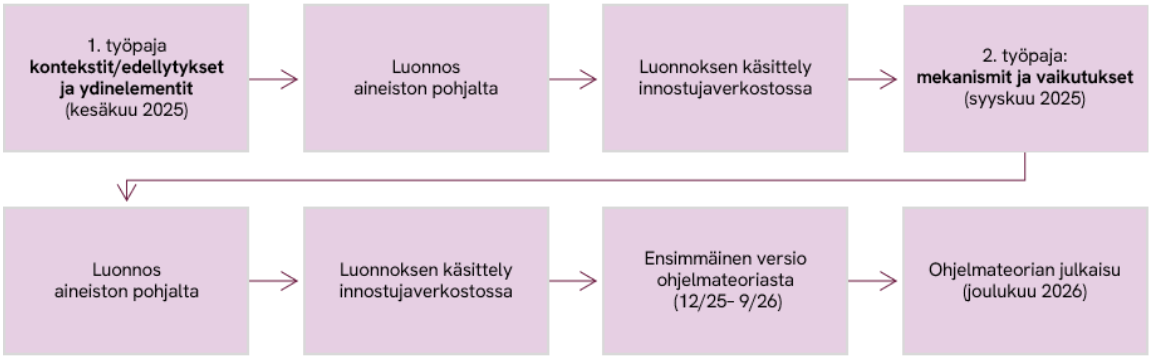
Toimintamallin laatiminen sai alkunsa avoimesta yhteisösosiaalityön innostujaverkostosta. Sittemmin lakkautettu sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos kutsui syksystä 2022 alkaen valtakunnallisesti yhteen yhteisösosiaalityön toimijoita hyvinvointialueilta, oppilaitoksista, sosiaalialan osaamiskeskuksista ja järjestöistä. Vapaamuotoisesta verkostoitumisesta muotoutui innostujaverkosto, jossa käsiteltiin yhteisösosiaalityön toteuttamista ja siihen liittyviä ajankohtaisia teemoja. Sosiaalialan osaamiskeskuskentän murroksessa ja toiminnan keskittyessä kesällä 2025 yhteistyöaluetasolle Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socca otti vastuun innostujaverkoston koollekutsumisesta. Soccan vahvemman mukaantulon myötä verkoston toiminta jäsentyi aiempaa tavoitteellisemmaksi.

Yhteisösosiaalityö mainitaan yhtenä rakenteellisen sosiaalityön työkäytäntönä useissa hyvinvointialueiden rakenteellisen sosiaalityön toteutussuunnitelmissa. Kansallisessa yhteisösosiaalityön innostujaverkostossa syntyi tätä taustaa vasten yhteinen tahtotila tehdä yhteisösosiaalityöstä kokemus- ja tutkimustietoon pohjautuva jäsennys. Tämän oppaan avulla vastaamme hyvinvointialueilla tunnistettuun tarpeeseen jäsentää lakisääteistä yhteisösosiaalityötä.

Ohjelmateorian työstämisen prosessi

Yhteisösosiaalityön toteuttamisen tavat vaihtelevat huomattavasti eri alueilla. Lähtökohtanamme oli, että erilaisista toteutustavoista voidaan tunnistaa niitä yhdistäviä tekijöitä. Näiden yhteisten nimittäjien kartoittaminen käynnistyi keväällä 2025 kahdella työpajalla. Oppaan laatimisen aikana jouduimme useasti pohtimaan, onko yhteisiä tekijöitä mahdollista määritellä niin, ettei tarkastelu jäisi liian yleiselle tasolle. Lopputuloksena on toivoaksemme kokonaisuus, joka mahdollistaa yhteisösosiaalityön kehittämisen ja toteuttamisen alueellisten tarpeiden mukaisesti säilyttäen samalla työn yhteisen ytimen ja eetoksen.

Alustavan ohjelmateorian taustalla olevan aineiston muodostavat kesä- ja syyskuussa 2025 järjestettyjen kansallisesti kohdennettujen yhteisösosiaalityön työpajojen pienryhmätyöskentelyssä syntyneet materiaalit (kts. kuva 2). Tässä oppaassa käytetään alustavan ohjelmateorian käsitettä viittamaan kehitysvaiheessa olevaan toimintamalliin. Kesäkuun työpajaan osallistui noin kuusikymmentä henkilöä, ja syyskuun työpajaan noin kaksikymmentä henkilöä. Työpajoissa oli edustajia eri hyvinvointialueilta ja korkeakouluista.

Kuva 2. Yhteisösosiaalityön ohjelmateorian työstämisen prosessi

Kesäkuun työpajassa keskityttiin yhteisösosiaalityön ydinelementteihin ja niiden edellytyksiin. Tarkastelun kohteena olivat kysymykset siitä, kenen kanssa ja miksi, missä ja miten, millä tiedoin ja taidoin, yhdessä vai erikseen sekä kenen luvalla ja millaisella mandaatilla yhteisösosiaalityötä toteutetaan. Työpajassa pureuduttiin KAIMeR-teoriasta (Blom ja Morén 2010) johdettuihin edellytyksiin: konteksteihin, toimijoihin sekä yhteisösosiaalityön keskeiseen sisältöön.

Syyskuun työpajassa jäsennettiin yhteisösosiaalityön mekanismeja ja vaikutuksia hyödyntäen narratiivisuutta. Narratiivisuus valittiin lähestymistavaksi, sillä kertomusten on tunnistettu olevan työkalu tietämisen tapojen paljastamiseksi (Craig ym. 2018). Pientyöryhmissä osallistujia kutsuttiin kertomaan jokin tarina onnistumisesta yhteisösosiaalityössä, ja kutakin tarinaa purettiin pientyöryhmien keskusteluissa. Tarinoiden analyysin pohjalta tunnistettiin yhteisösosiaalityön keskeisiä mekanismeja sekä niiden tuottamia seurauksia.

Lisäksi ohjelmateoriatyön aineistona on hyödynnetty yksilöhaastatteluita avainhenkilöiden kanssa (N=4) ja yhteisösosiaalityön innostujaverkoston kommentteja ohjelmateorialuonnokseen. Ammatillisen kokemustiedon rinnalla ohjelmateoriatyötä on kontekstoitu yhteisösosiaalityötä koskevaan tutkimuskirjallisuuteen.

Ohjelmateorian taustana oleva aineisto

- Työpajakeskustelujen kirjaukset
- Avainhenkilöiden haastattelut
- Yhteisösosiaalityön innostujaverkoston muistiot

Opasta on työstänyt työryhmä, johon ovat kuuluneet Tytti Hytti (Etelä-Suomen

sosiaalialan osaamiskeskus Socca), Anna Pekkarinen (Sisä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus), Pekka Karjalainen (Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala), Joonas Kiviranta (Pirkanmaan hyvinvointialue) sekä Noora Aarnio (Sisä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 1.9.2025 alkaen).

Vertaislukijoina ovat toimineet työelämäprofessori Heidi Muurinen, työelämäprofessori Minna Kivipelto, yliopisto-opettaja Saana Raittila-Salo sekä väitöskirjatutkija Marja Hekkala. Kiitämme heitä arvokkaasta palautteesta.

Selvityksen toteutuksessa on hyödynnetty HUSin ja Pirkanmaan hyvinvointialueen käytössä olevaa tekoälyä (Microsoft 365 Copilot) apuvälineenä tiedon jäsentämisessä ja raportoinnin selkeyttämisessä. Kaikki aineistot on käsitelty ilman henkilötietoja tai toimijoiden nimiä.

Kiitämme lämpimästi kaikkia ohjelmateorian työstämiseen osallistuneita!

1. Yhteisösosiaalityön paikannuksia

Yhteisösosiaalityö on tavoitteellista sosiaalityötä, jota tehdään yhteisöjen kanssa ja niiden tasolla. Sen kohteena ja välineenä voivat olla alueellisesti rajatut tai sosiaalisesti rakentuneet yhteisöt (Roivainen 2016; Leppänen ym. 2021). Työtä tehdään eri-ikäisten ja eri väestöryhmiin kuuluvien ihmisten parissa heidän arkiympäristöissään. Ihmiset kohdataan ensisijaisesti asukkaina ja kansalaisina (HE 197/2022). Yhteisösosiaalityö perustuu yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa ja kohdistuu yksilöiden lisäksi yhteisöihin, elinympäristöihin ja rakenteisiin (Roivainen, Kostiainen & Metteri 2019, 278; Leppänen ym. 2021; Pekkarinen ym. 2024). **Yhteisösosiaalityö on määritelty sosiaalihuoltolaissa (7a §) hyvinvointialueiden lakisääteiseksi tehtäväksi,** jota tulee toteuttaa yhteistyössä asukkaiden, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Tavoitteeksi laki määrittelee **hyvinvoinnin, sosiaalisen eheyden ja hyvien väestösuhteiden vahvistamisen.**

Lainsäädännön taustamateriaaleissa (HE 197/2022) yhteisösosiaalityö määritellään **asiantuntijatason työksi**, jossa rakennetaan ja sovitetaan yhteen yhteisöjen tarpeita vastaavia sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuuksia sekä ohjataan niiden toteutusta ja vaikuttavuutta. Se on **ennaltaehkäisevää** ja kuuluu osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, mutta tukee myös muita sosiaalihuollon tavoitteita. Se on erityisen tärkeää **erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden** tavoittamisessa ja heidän elinympäristöjensä ja paikallisyhteisönsä olosuhteiden ja osallisuuden parantamisessa. Sosiaalihuoltolakiin (7a §) yhteisösosiaalityön yhdeksi toteuttamisen tavaksi onkin tuotu syrjäytymistä ehkäisevä etsivä työ.

Lainsäädäntö jättää työn sisällön, painopisteet ja toteutustavat pitkälti hyvinvointialueiden määriteltäviksi, minkä vuoksi yhteisösosiaalityö konkretisoituu käytännössä paikallisesti eri tavoin (Pekkarinen & Kiviranta 2023). Yhteisösosiaalityön kehittämisellä on pitkät perinteet erityisesti Helsingin kaupungin yhdyskuntatyössä sekä Tampereen ja sittemmin Pirkanmaan hyvinvointialueen yhteisösosiaalityössä.

Esimerkki: Helsingin yhteisösosiaalityön malli
Helsingissä yhdyskuntatyötä tehtiin monihallinnollisena virkamiesyhteistyönä Itä-Pasilassa vuonna 1976. Ensimmäinen yhdyskuntatyöntekijä palkattiin 1991 Vuosaareen sosiaalitoimen Hyvä Vuosaari -palveluprojektiin. Vuoden 2025 alussa Sotepe-toimialalle perustettiin yhteisösosiaalityön tiimi, jossa on johtava sosiaalityöntekijä ja viisi yhdyskuntatyöntekijää. Yhdyskuntatyöntekijät toimivat nimetyillä alueillaan, ja työskentely kohdentuu sosioekonomisin perustein. Työ painottuu asukastyöhön, verkostotyöhön, lähidemokratiatyöhön ja rakenteelliseen sosiaalityöhön:

- Asukaskohtaamisissa, jalkautumissa ja yhteistyöverkostoissa havaittuihin huoliviesteihin ja kehittämistarpeisiin vastaaminen viemällä niitä eteenpäin alueen verkostoissa, aluefoorumeissa tai kaupungin toimialojen työryhmissä
- Asukkaiden osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistaminen sekä asuinalueiden eriarvoistumisen ehkäiseminen rakenteellisen sosiaalityön keinoin
- Vaikuttaminen kaupunginosien kehittymiseen asukkaiden, alueiden yhdistysten sekä kaupungin toimialojen, järjestöjen, yritysten, seurakuntien ja hankkeiden kanssa
- Kaupunki- ja aluekehittäminen verkostoissa, asiantuntijaryhmissä ja erilaisia ilmiöitä käsittelevissä kokouksissa
- Osallistuminen tutkimuksen ja kehittämisen foorumeille

Esimerkki: Pirkanmaan yhteisösosiaalityön malli

Pirkanmaalla yhteisösosiaalityön juuret ulottuvat erityisesti Tampereen Hervantaan, jossa Jukka Vinnurva kehitti 1990-luvulla yhteisöllisen ja rakenteellisen sosiaalityön toimintatapoja yhteistyössä asukkaiden, järjestöjen ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Vuosina 2017–2019 Hervannan tehostetun kotoutumisen hanke, TEKO-hanke, jatkoi alueellisen ja yhteisölähtöisen sosiaalityön kehittämistä. Nämä toimintamallit ovat osaltaan luoneet perustan Pirkanmaan hyvinvointialueen yhteisösosiaalityön yksikölle, joka perustettiin vuonna 2023. Yhteisösosiaalityön yksikkö toimii nykyisin osana asumisen ja osallisuuden sosiaalipalveluiden vastuualuetta.

Yhteisösosiaalityön keskeisiä työmuotoja ovat yhteisöneuvonta, yhteisökeskustoiminta, erilaiset kohtaamispaikat sekä yhteisölähtöinen ryhmätoiminta. Yhteisösosiaalityön yksikössä yhteisösosiaalityötä toteutetaan seuraavilla tavoilla:

- Asukkaiden, yhteisöjen ja eri toimijoiden kohtaaminen sekä alueilla esiin nousevien ilmiöiden, huolten ja kehittämistarpeiden tunnistaminen ja niihin vastaaminen yhteistyössä verkostojen kanssa
- Yhteisöneuvonnan toteuttaminen matalan kynnyksen toimintana asukkaiden arjen, hyvinvoinnin ja palveluihin ohjautumisen tukemiseksi sekä sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi
- Yhteisökeskusten ja muiden kohtaamispaikkojen kehittäminen ja ylläpitäminen yhteisöllisyyden, osallisuuden ja yhteisöjen toimijuuden vahvistamiseksi
- Yhteisölähtöisen ryhmätoiminnan suunnittelu ja toteuttaminen yhdessä asukkaiden, järjestöjen, ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa
- Alueellisen yhteistyön, palveluiden ja hyvinvointia tukevien toimintamallien kehittäminen monialaisissa verkostoissa
- Rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen tuottamalla ilmiötietoa, tuomalla esiin eri väestöryhmien tarpeita sekä vaikuttamalla palveluiden ja toimintaympäristöjen kehittämiseen
- Osallistuminen yhteisösosiaalityön kehittämis-, tutkimus- ja verkostofoorumeihin sekä hyvien käytäntöjen levittämiseen kokouksissa
- Osallistuminen tutkimuksen ja kehittämisen foorumeille

Keskeisiä viitekehyksiä ja rinnakkaiskäsitteitä

Yhteisösosiaalityö ammentaa useista sosiaalityön ja yhteiskunnallisen työn perinteistä.

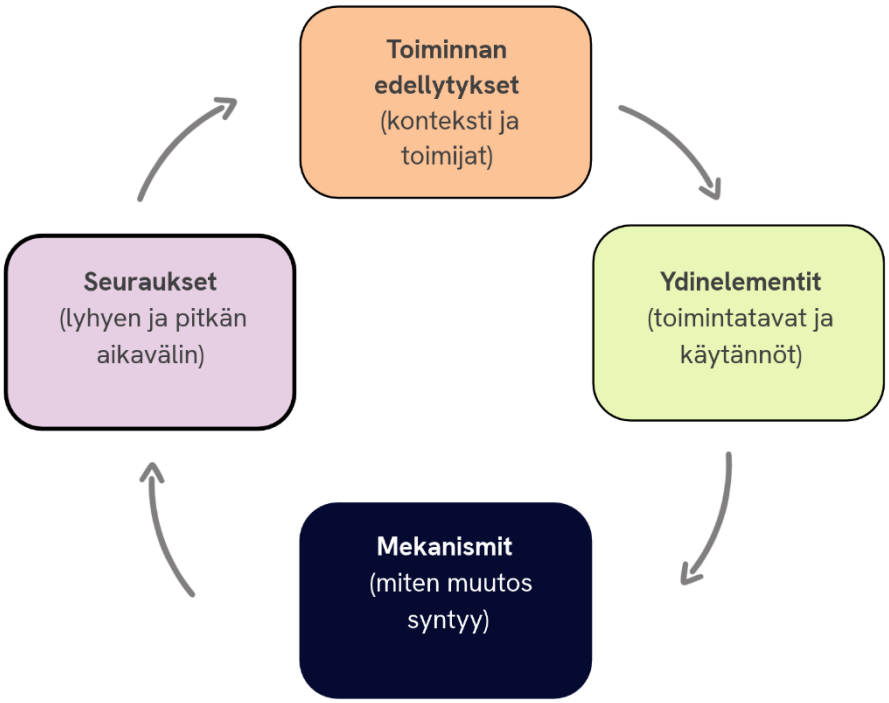
- **Moderni yhdyskuntatyö** on suomalaisen yhteisösosiaalityön keskeinen tausta. Sen tavoitteena oli vahvistaa paikallista hyvinvointia, ehkäistä sosiaalisia ongelmia, tuoda palveluja lähelle asukkaita sekä lisätä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Keskeisiä osa-alueita olivat asukastyö, organisaatiotyö sekä suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttaminen (Koskinen 2003).
- **Kaupunki- ja maaseutusosiaalityö** korostavat sosiaalityön kiinnittymistä ihmisten arjen ympäristöihin. Kaupunkisosiaalityössä painottuu työskentely asuinalueilla ja arjen kohtaamispaikoissa, kun taas maaseutusosiaalityössä korostuvat paikallisuus, kulttuurihistoria sekä alueellisen tiedon hyödyntäminen palvelujen kehittämisessä (Karisto 1997; Kopomaa & Meltti 2005; Kilpeläinen 2016; Lindqvist 2009).
- **Ekososiaalinen työ** tarkastelee yksilön hyvinvoinnin ja elinympäristön välistä yhteyttä sekä korostaa osallistumismahdollisuuksia, yhteisöllisiä tiloja, paikallista verkostoitumista ja asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia. Ekokriittinen näkökulma nostaa esiin myös ympäristöongelmien ja sosiaalisten ongelmien väliset yhteydet sekä sosiaalityön roolin yhteiskunnallisen muutoksen edistäjänä (Matthies & Närhi 1998; Matthies 2002; Närhi & Matthies 2001).
- **Sosiaalipedagogiikka** painottaa dialogisuutta, yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja toimijuuden vahvistamista. Se yhdistää yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasot sekä korostaa yhteistä oppimista ja yhteiskunnalliseen huono-osaisuuteen vaikuttamista. Yhteisötyön taustalla vaikuttaa sosiaalikulttuurisen innostamisen perinne, jolle tärkeää on yhteisön todellisuuteen tutustuminen yhdessä jäsenten kanssa ja yhteisen toimintasuunnitelman ja tavoitteiden luominen yhteisön kehittämiseksi (Nivala & Ryynänen 2019).
- Kansainvälisesti yhteisösosiaalityö sijoittuu laajaan **yhteisötyön (community work**) traditioon, jota on jäsennetty muun muassa yhteisökehityksen, yhteisöhoivan, yhteisöorganisoinnin, yhteisökasvatuksen sekä kriittisen yhteisötoiminnan suuntausten kautta. Yhteisötyön malleja ovat myös antirasistinen, feministinen ja vihreä yhteisötyö. (Popple 2015.)
- Yhteisösosiaalityön kannalta keskeisiä viitekehyksiä ovat myös **alueellinen yhteisösosiaalityö (Community Social Work, CSW)** ja **kriittinen yhteisöperustainen sosiaalityö**. Siinä missä CSW korostaa paikallisyhteisöjen voimavarojen vahvistamista, asukkaiden osallistumista, verkostomaista yhteistyötä sekä yhteisöjen vastuuta hyvinvoinnin edistämisessä (Roivainen ym. 2019), kriittinen yhteisöperustainen sosiaalityö painottaa yksilöiden ja yhteisöjen voimavarojen vahvistamisen rinnalla sosiaalista oikeudenmukaisuutta, rakenteellisen eriarvoisuuden tunnistamista ja yhteiskunnallista muutosta. (Stepney & Evans 2000; Stepney & Popple 2008).

2. Ohjelmateoria toimintamallin jäsentäjänä

Ohjelmateorialla tarkoitetaan kuvausta siitä, miten intervention tai palvelun oletetaan tuottavan tavoitellut tulokset ja vaikutukset. Ohjelmateoria kuvaa intervention ydinelementit, tarvittavat resurssit, vaikutusmekanismit sekä oletukset, joiden varassa muutoksen odotetaan tapahtuvan. Se on kokonaisvaltainen intervention kuvaus, jonka avulla tarkastellaan oletuksia, mikä toimii, kenelle, missä kontekstissa ja miksi. (Aaltio, 2022; Chen, 1990.) Suomessa on laadittu ohjelmateorioita jäsentämään sosiaalihuollon toimintamalleja esimerkiksi systeemiseen lastensuojeluun (Aaltio & Isokuortti 2019) sekä alustavia ohjelmateorioita sosiaaliseen kuntoutukseen (Karjalainen ym. 2024), sosiaalihuollon matalan kynnyksen neuvontaan ja ohjaukseen (Liukko ym. 2024) ja etsivään sosiaalityöhön (Muurinen ym. 2024). Tässä julkaisussa jatketaan ohjelmateoriatyöskentelyä yhteisösosiaalityön osalta.

Kuvaamme työpajatyöskentelyn, aiemman toimintamallikuvauksissa syntyneen tiedon ja aiemman yhteisösosiaalityötä kuvaavan tutkimustiedon kautta muodostuvat yhteisösosiaalityön ohjelmateorian elementit. Työpajatyöskentelyn ja ohjelmateorian teoreettisena jäsennyksen välineenä toimii KAIMeR-teoria. Se on kehitetty Uumajan yliopistossa yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa sosiaalityön käytännön tietopohjan jäsentäjäksi (Blom & Morén 2010). KAIMeR-teorian ytimessä on 1. kontekstit ja asiayhteydet 2. toimijat 3. interventiot, toimenpiteet ja tuen sisältö 4. mekanismit 5. tulokset ja vaikutukset.

Tässä ohjelmateoriassa KAIMeR-rakenne on sovellettu niin, että tarkastelu jäsentyy toiminnan edellytyksiin, ydinelementteihin, mekanismeihin ja odotettuihin seurauksiin (kuva 3). Toiminnan edellytykset kokoavat yhteen yhteisösosiaalityön kontekstin ja toimijat. Ydinelementit kuvaavat yhteisösosiaalityön keskeisiä toimintatapoja ja käytäntöjä (interventioita). Niillä viitataan toiminnan kantaviin periaatteisiin, joiden tulee toteutua, jotta yhteisösosiaalityön tavoitteet voidaan saavuttaa ja odotettuja vaikutuksia syntyä. Mekanismit selittävät miten muutosta syntyy, ja odotetut seuraukset kuvaavat toiminnan tuloksia ja vaikutuksia.

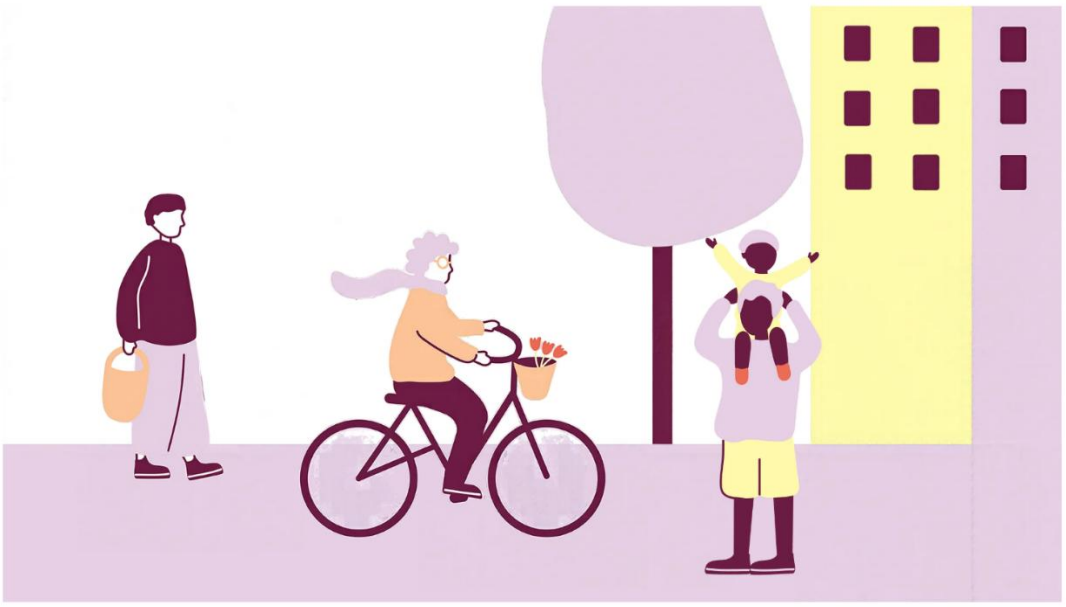
Kuva 3. Yhteisösosiaalityön ohjelmateorian rakenne KAIMeR-mallia soveltaen: toiminnan edellytykset (konteksti ja toimijat), ydinelementit, mekanismit sekä odotetut lyhyen ja pitkän aikavälin seuraukset.

3. Toiminnan edellytykset

Tässä luvussa kuvaamme yhteisösosiaalityön toteuttamisen edellytyksiä. Seuraavalla sivulla esitetään kooste edellytyksistä: **yhteistyörakenteet ja monitoimijaisuus, organisaation ja esihenkilöiden tuki, järjestämistapa ja toimitilat, muut resurssit sekä osaaminen** (kuva 4).

Toiminnan edellytyksillä tarkoitamme organisatorisia, ammatillisia, rakenteellisia ja yhteisöllisiä tekijöitä, jotka mahdollistavat yhteisösosiaalityön toteutumisen. Ne luovat perustan, jonka varaan toiminta, mekanismit ja vaikutukset rakentuvat.

Jäsennys pohjautuu ohjelmateorian valmistelussa syntyneeseen aineistoon ja aiempaan tutkimukseen.

Kooste toiminnan edellytyksistä

Yhteistyörakenteet, monitoimijaisuus

- Laaja-alainen monitoimijuus ja toimivat yhteistyön rakenteet
- Joustava ja tarvelähtöinen yhteistyö
- Selkeät roolit ja vastuunjako
- Hyvinvointialue mahdollistaa ja rakentaa yhteistä suuntaa

Organisaation ja esihenkilöiden tuki

- Yhteisölähtöistä ja kokeilevaa työotetta tukeva toimintakulttuuri
- Työntekijöiden autonomiaa, kriittistä reflektiota ja eettistä harkintaa tukeva johtaminen
- Riittävät resurssit, työaika ja pysyvät rakenteet
- Tarvittaessa yksilö- ja yhteisötason työn yhteensovittaminen
- Jatkuva tavoitteiden ja vaikutusten arviointi sekä yhteinen oppiminen

Järjestämistapa ja toimitilat

- Yhteisöihin kiinnittyvä ja liikkuva työote
- Tarvelähtöinen alueellinen kohdentaminen ja joustavat toimintatavat
- Monipuolisten toimintaympäristöjen ja tilojen hyödyntäminen
- Digitaalisten yhteisöjen huomioiminen

Muut resurssit

- Riittävät henkilöstöresurssit, työaika ja selkeät työnkuvat
- Työajan tietoinen kohdentaminen osana perustyötä
- Pitkäjänteinen ja riittävä rahoitus
- Toimintabudjetti, mm. tapahtumiin ja viestintään
- Paikalliset ratkaisut mahdollistamaan resurssien jakamisen ja yhteiskäytön

Osaaminen

- Alue- ja yhteisöymmärrys
- Kokeileva kehittäminen
- Osallisuuden ja yhteisöllisyyyden rakentaminen
- Fasilitointi ja yhteiskehittäminen
- Verkosto- ja kumppanuustyö
- Ekososiaalinen työ
- Rakenteellisen sosiaalityö ja vaikuttaminen
- Geneerisen sosiaalityön osaamisen soveltaminen yhteisö- ja rakennetasolla

Kuva 4

Yhteistyörakenteet ja monitoimijaisuus

Hyvinvointialueiden velvollisuudesta järjestää yhteisösosiaalityötä määrätään sosiaalihuoltolaissa (1301/2014). Lain mukaan yhteisösosiaalityötä tulee toteuttaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Hyvinvointialueiden tulee rakentaa yhteisösosiaalityötä yhteistyössä asukkaiden, asiakkaiden, viranomaisten, järjestöjen, seurakuntien, koulujen, kirjastojen, yritysten ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa (ks. Roivainen ym. 2019). Yhteisösosiaalityötä ei voida toteuttaa yksinomaan hyvinvointialueen sisäisin keinoin.

Monitoimijaisuudella ymmärrämme julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön asiakkaan ja yhteisöjen hyvinvoinnin edistämiseksi (ks. Günther 2022). Jokaisella toimijalla on oma roolinsa ja näkökulmansa. Toimijat liittyvät mukaan tilanteen ja **tarpeen mukaan**: asia ja tavoite ratkaisevat. **Joustavuus** mahdollistaa, että eri tahot voivat tuoda osaamisensa ja resurssinsa yhteiseen käyttöön silloin, kun niitä tarvitaan. Onnistunut monitoimijuus edellyttää läpinäkyvyyttä, keskinäistä luottamusta ja kykyä luoda toimintamalleja, jotka arvostavat kaikkien osapuolten panosta.

Yhteisösosiaalityölle tulee luoda **yhteistyön rakenteita, selkeät vastuut ja sovitut roolit.** Yhteisösosiaalityön toteuttaminen edellyttää koordinaatiota, jotta siitä muodostuu toimiva kokonaisuus.

Hyvinvointialueiden tehtävät yhteistyörakenteiden ja monitoimijaisuuden edistämisessä

- Resurssien tarjoaminen ja toteuttamisen mahdollistaminen
- Yhteisöjen toiminnan tukeminen ja vahvistaminen kunnioittaen aiempaa paikallista tekemistä ja yhteisöjen omaa toimijuutta
- Koordinointi yhteistä suuntaa etsivällä ja osallistavalla tavalla, ei ylhäältä ohjaten
- Yhteistyön rakenteiden luominen sekä vastuiden, roolien ja työnjaon selkeyttäminen

Organisaation ja esihenkilöiden tuki

Yhteisösosiaalityö poikkeaa tavanomaisesta julkisjohtamisesta, koska sen lähtökohtana eivät ole ensisijaisesti organisaatioiden ehdot vaan yhteiset intressit ja jaettu tahtotila. Hyvinvointialueiden esihenkilöiden tulee aktiivisesti tukea yhteisösosiaalityön toimintakulttuurin rakentumista. Stepney ja Evans (2000, 105) korostavat, ettei yhteisösosiaalityötä tule jättää yksittäisille sosiaalityöntekijöille tehtäväksi asiakastyön oheen vaan sen tulisi olla koko tiimin yhteinen lähestymistapa ja työkäytäntö. Hyvinvointialueiden tulee kehittää, ylläpitää ja arvioida yhteisösosiaalityön toimintamallia osana organisaation normaalia toimintaa siten, että se tukee työn jatkuvuutta, näkyvyyttä, systemaattisuutta ja

vaikuttavuutta sekä mahdollistaa yhteisösosiaalityön vakiintumisen osaksi organisaation perustehtävää.

Yhteisösosiaalityön toteutuminen edellyttää esihenkilöiltä **yhteisölähtöisen ja kokeilevan työotteen mahdollistamista**, **luottamusta työntekijöihin** sekä valmiutta tukea yksilökeskeisestä sosiaalityöstä poikkeavia toimintatapoja. Koska yhteisösosiaalityö sijoittuu yksilön, yhteisön ja rakenteiden leikkauspisteeseen, johtamiseen **kriittisen reflektion tukeminen** sekä työn yhteiskunnallisen roolin ja suunnan jäsentäminen myös eettisesti ja ammatillisesti haastavissa tilanteissa.

Yhteisösosiaalityön juurtuminen edellyttää toimintakulttuurin muutosta yksilökeskeisestä ajattelusta kohti yhteisöjä ja yhteiskunnallisia rakenteita huomioivaa työotetta. Työntekijän rooli yhteisössä ei ole ylhäältä ohjaava asiantuntija vaan tasavertainen toimija, mikä muuttaa myös organisaation käsityksiä asiantuntijuudesta. Työ on pitkäjänteistä ja itseohjautuvaa sekä vaatii myös epävarmuuden sietokykyä, sillä tulokset eivät ole nopeasti mitattavissa. Lisäksi tavoitteet ja tarpeet voivat olla alati muuttuvia.

Yksilötyö ja yhteisösosiaalityö voivat liittyä toisiinsa: yksilötyö voi käynnistää yhteisön aktivoitumista, ja yksilön tilanteeseen vastaaminen voi vahvistaa yhteisön luottamusta sosiaalityöhön. Tällöin esihenkilöiden tehtävänä on **rakentaa siltaa yksilötyön, rakenteellisen sosiaalityön ja yhteisösosiaalityön välille**, ohjata resurssien joustavaa käyttöä sekä tukea työntekijöitä tunnistamaan myös yhteisötason vaikutuksia.

Hyvinvointialueiden johtamisessa ja esihenkilötyössä tulee huomioida

- Kokeilevan, yhteisölähtöisen, verkostomaisen ja kumppanuuksiin perustuvan työotteen tukeminen
- Yksilötyön, yhteisösosiaalityön ja rakenteellisen sosiaalityön välille rakentuvien yhteyksien vahvistaminen
- Luottamukseen perustuvan toimintakulttuurin vahvistaminen sekä työntekijöiden toiminnan vapauden ja tuen mahdollistaminen epäselvissä ja eettisesti haastavissa tilanteissa
- Yhteisösosiaalityön tavoitteiden, toteutuksen ja vaikutusten systemaattinen arviointi yhdessä muiden toimijoiden kanssa
- Yhteisösosiaalityön toimintamallin kehittäminen, ylläpitäminen ja näkyväksi tekeminen

Järjestämistapa ja toimitilat

Hyvinvointialueiden tulee mahdollistaa yhteisöihin kiinnittyvä ja liikkuva työote osana yhteisösosiaalityön toteuttamista. Sen avulla toiminta kohdennetaan sinne, missä **tuen tarve on suurin**. Tämä edellyttää alueellisten erityispiirteiden, kuten paikallisten verkostojen, toimijoiden, tilojen ja erilaisten intressien tunnistamista.

Yhteisösosiaalityö edellyttää **tilojen ja toimintaympäristöjen joustavaa, monipuolista ja luovaa hyödyntämistä** sekä irrottautumista perinteisistä tilakäsityksistä. Tilat ovat keskeinen osa yhteisösosiaalityön resursseja, sillä ne mahdollistavat ihmisten kohtaamisen matalalla kynnyksellä ja luovat edellytyksiä yhteisölliselle toiminnalle. Toimintaa ja kohtaamisia voidaan järjestää julkisissa, puolijulkisissa ja epävirallisissa arjen ympäristöissä, kuten kouluissa, kirjastoissa, seurakuntien, järjestöjen ja yhdistysten tiloissa, taloyhtiöiden kerhotiloissa, liikunta- ja luontoympäristöissä, kahviloissa, kaupunkitilassa sekä yritysten tiloissa. Esimerkiksi koulujen iltakäyttö ja kirjastojen osallisuustyö voivat tarjota luontevia alustoja yhteisölliselle toiminnalle. Toimintaa voidaan toteuttaa myös väliaikaisissa ja liikkuvissa ympäristöissä, kuten toreilla, tapahtumissa, festivaaleilla ja muissa pop up -kohtaamispaikoissa.

Tilojen hyödyntämistä voivat kuitenkin joko tukea tai rajoittaa eri toimijoiden tahtotila ja käytännöt. Erityisesti yritysten ja muiden ei-julkisten toimijoiden tilojen käyttö edellyttää aktiivista aloitteellisuutta, mutta voi samalla avata uusia yhteistyön mahdollisuuksia. **Digitaalisuus** puolestaan **laajentaa yhteisösosiaalityön toimintakenttää** ja mahdollistaa osallistumisen myös niille, jotka eivät syystä tai toisesta ole mukana fyysisissä tiloissa.

Hyvinvointialueiden tulee tunnistaa erilaiset tilalliset mahdollisuudet yhteisösosiaalityön toteuttamisessa, jolloin

- Yhteisösosiaalityö viedään ihmisten arjen ympäristöihin eikä sitä sidota vain virallisiin palvelupisteisiin
- Yhteisöihin kiinnittyvä ja liikkuva työ mahdollistetaan osana palvelurakennetta
- Toiminta sijoitetaan alueille tarvelähtöisesti ja paikalliset verkostot, tilat ja dynamiikat huomioiden
- Erilaisia julkisia järjestölähtöisiä, yhteisöllisiä ja ei-julkisia tiloja sekä tarvittaessa pop up -ratkaisuja hyödynnetään tarvittaessa luovasti johdon ja esihenkilöiden tuella.
- Tiloja tarkastellaan fyysisten puitteiden lisäksi saavutettavuuden, turvallisuuden, tuttuuden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden näkökulmista
- Digitaaliset yhteisöt tunnistetaan osaksi yhteisösosiaalityön toimintaympäristöä

Muut resurssit

Yhteisösosiaalityö edellyttää **riittäviä henkilöstöresursseja**, **työaikaa** ja **pitkäjänteistä työotetta** (ks. Roivainen 2019, 297). **Työnkuvien selkeys** on tärkeää: yhteisösosiaalityön tulee näkyä joko erillisenä tehtävänä tai osana muuta työtä. Yhteisösosiaalityön toteutuminen osana perustyötä edellyttää työajan tietoista kohdentamista sekä rakenteellisia

ratkaisuja, jotka mahdollistavat yhteisö- ja rakenteellisen työn tekemisen asiakastyön rinnalla. Erityisesti liikkuvassa työssä ja uusissa toimintaympäristöissä **työparityöskentely** on tärkeää, sillä yksin työskentely koetaan kuormittavaksi ja haavoittuvaksi.

Yhteisösosiaalityön toteuttaminen edellyttää **pitkäjänteistä ja riittävää rahoitusta** määräaikaisten hankkeiden sijaan (ks. Pekkarinen & Kiviranta 2023). Toiminnan toteuttaminen edellyttää myös käytännön **toimintabudjettia** esimerkiksi tarjoiluihin, tarvikkeisiin, tapahtumien järjestämiseen, koordinointiin ja viestintään. Ilman riittäviä taloudellisia resursseja yhteisösosiaalityön mahdollisuudet jäävät helposti rajallisiksi. Resurssien riittävyyttä voidaan vahvistaa myös yhteistyöllä eri toimijoiden kanssa sekä tunnistamalla paikallisia ratkaisuja, jotka mahdollistavat resurssien jakamisen ja yhteiskäytön.

Hyvinvointialueiden tehtäviä yhteisösosiaalityön resursoinnissa

- Pitkäjänteisen ja riittävän rahoituksen turvaaminen
- Yhteisösosiaalityön toteutuminen joko erillisenä tehtävänä tai osana muuta työtä
- Riittävien henkilöstöresurssien, työajan ja pitkäjänteisen työn mahdollistavien rakenteiden varmistaminen
- Työnkuvien selkeyttäminen ja työparityöskentelyn tukeminen
- Toimintabudjetin varaaminen yhteisösosiaalityön käytännön toteutukseen
- Resurssien riittävyyttä tulee vahvistaa toimijoiden välisellä yhteistyöllä sekä hyödyntämällä paikallisia ratkaisuja, jotka mahdollistavat resurssien jakamisen ja yhteiskäytön

Osaaminen

Yhteisösosiaalityön osaaminen koostuu sekä kaikelle sosiaalityölle yhteisestä yleisestä osaamisesta että yhteisösosiaalityölle ominaisista erityisosaamisista (kuva 5). Sen erityisyys perustuu **alueelliseen, yhteisölliseen ja rakenteelliseen osaamiseen**, joka edellyttää laajaa ja moniulotteista ammatillista osaamista. Yhteisösosiaalityön ammattilaiset ovat moni- ja hybridiammattilaisia, jotka hyödyntävät työssään useaa eri ammattitaitoa (Roivainen ym. 2019, 299; Leppänen ym. 2021).

Kuva 5. Yhteisösosiaalityön yleinen osaaminen keskellä ja erityinen osaaminen oransseissa palloissa reunoilla.)

Yhteisösosiaalityön erityisosaaminen voidaan jäsentää kuuteen toisiaan täydentävään osaamisalueeseen: 1) alue- ja yhteisöymmärrykseen, 2) kokemuksellisen oppimisen, kokeilevan kehittämisen ja arvioinnin osaamiseen, 3) osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamisen osaamiseen, 4) pedagogiseen ja fasilitointiosaamiseen, 5) verkosto-, kumppanuus- ja yhteiskehittämisosaamiseen sekä 6) ekososiaaliseen osaamiseen. Nämä osaamisalueet kuvaavat erityisiä valmiuksia, joita yhteisöjen, alueiden ja rakenteiden kanssa työskentely edellyttää.

Alue- ja yhteisöymmärrys muodostavat työn ytimen. Tämä edellyttää alueen historian, ilmiöiden, sosiaalisten jännitteiden, vahvuuksien ja kehittämistarpeiden tuntemusta sekä yhteisöjen dynamiikan ymmärtämistä.

Kokemuksellisen oppimisen, kokeilevan kehittämisen ja arvioinnin osaaminen perustuu yleiseen sosiaalityön tutkimus- ja kehittämisosaamiseen, mutta painottuu yhteisöissä ja alueilla tapahtuvaan kokemukselliseen oppimiseen, kokeilevaan kehittämiseen sekä toiminnan vaikutusten arviointiin. Työntekijä reflektoi jatkuvasti omaa asemaansa, toimintaansa ja vuorovaikutustaan yhteisössä. Työyhteisöissä tulee myös luoda tilaa reflektiivisille käytännöille (Stepney & Popple 2008, 173). Työtä kehitetään syklisesti suunnittelemalla, kokeilemalla, arvioimalla ja muokkaamalla toimintaa yhdessä yhteisöjen tai alueen toimijoiden kanssa. Osaaminen sisältää kyvyn kerätä ja analysoida tietoa alueista

ja yhteisöistä, arvioida toiminnan vaikutuksia sekä hyödyntää tutkimus- ja kokemustietoa työn suunnittelussa ja uusien toimintatapojen kehittämisessä (Emt., 128–129, 173).

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamisen osaaminen rakentuu useista teoreettisista lähtökohdista, joista sosiaali- ja yhteisöpedagogiset lähestymistavat ovat keskeisiä. Keskeisiä ovat yhteisöllisten prosessien vahvistaminen ja ihmisten toimijuuden tukeminen omissa yhteisöissään. Sosiokulttuurinen innostaminen tukee yhteisöjen aktiivisuutta, osallistumista ja yhteistä toimintaa, kun taas dialogisuus, vuorovaikutustaidot ja turvallisemman tilan periaatteet edistävät erilaisten äänten kuulluksi tulemista. Työntekijältä odotetaan oma-aloitteisuutta ja persoonallista luovaa toteutusta sekä erityistaitojen hyödyntämistä esimerkiksi toiminnallisissa ryhmissä tai verkostoissa (Roivainen ym. 2019, 293–296). Työ edellyttää kriittistä reflektiota, joka yhteisösosiaalityössä tarkoittaa muun muassa oman valta-aseman tiedostamista suhteessa muihin. Valtaa voi myös käyttää rakentavasti yhteisön tukemiseksi. (Leppänen ym. 2021; ks. myös Pekkarinen & Kiviranta 2023; Hekkala ym. 2023; Hekkala ym. 2025.)

Pedagoginen ja fasilitointiosaaminen liittyvät yhteisöjen oppimisen ja kehittymisen tukemiseen. Työ kohdistuu ensisijaisesti ryhmiin ja yhteisöihin, mikä edellyttää kykyä fasilitoida ryhmäprosesseja, ohjata yhteisöllistä oppimista ja jakaa tietoa yhteisön osaamista ja toimijuutta vahvistavalla tavalla. Pedagoginen orientaatio tukee yhteisöjen pitkäjänteistä kehittymistä ja itseohjautuvuutta.

Verkosto-, kumppanuus- ja yhteiskehittämisosaaminen sekä eri toimijoiden roolien ja intressien ymmärtäminen ovat yhteisösosiaalityössä keskeisiä valmiuksia. Lisäksi työ edellyttää kykyä luoda kohtaamisen tiloja ja yhteistyöfoorumeita. Näihin kuuluu valmius luopua ennalta tietämisestä, luoda tilaa yllätyksille ja rakentaa ratkaisuja yhdessä yhteisöjen kanssa.

Ekososiaalinen osaaminen yhdistää yhteisöjen hyvinvoinnin, ympäristön, kestävyyden ja ympäristöoikeudenmukaisuuden kysymykset. Se sisältää ymmärryksen ihmisten, yhteisöjen ja luonnonympäristön keskinäisriippuvuudesta sekä kyvyn kehittää yhteisöjä ja elinympäristöjä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävällä tavalla.

Yleinen sosiaalityön osaaminen toimii näiden erityisosaamisten perustana (ks. Lähteinen ym. 2017). Siihen kuuluvat systeeminen ymmärrys, suhdeperustainen työote, eettinen osaaminen, kehittämis- ja muutososaaminen, palvelujärjestelmän tuntemus, yhteiskuntatieteellinen osaaminen, tiedonhankinta, tutkimustiedon hyödyntäminen sekä ihmisten elämäntilanteiden kokonaisvaltainen hahmottaminen. Yhteisösosiaalityössä nämä osaamisen elementit laajenevat yhteisö- ja rakennetason tarkasteluun sekä edellyttävät myös geneerisempää rakenteellisen sosiaalityön osaamista. Yhteisösosiaalityössä rakenteellisen sosiaalityön osaamisen ytimessä ovat muun muassa sosiaalisten ilmiöiden analysointi, tiedon tuottaminen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttaminen.

Hyvinvointialueilta yhteisösosiaalityön osaamisen kehittäminen edellyttää

- Työntekijöiden alue- ja yhteisöosaamisen sekä luottamuksen rakentamisen taitojen vahvistamista
- Osallisuuden, yhteisöllisyyden ja yhteisöjen toimijuuden tukemiseen liittyvän osaamisen kehittämistä
- Fasilitointi-, dialogi- ja pedagogisen osaamisen vahvistamista
- Verkosto-, kumppanuus- ja yhteiskehittämisosaamisen vahvistamista, koska työ toteutuu hallinto- ja organisaatiorajat ylittävissä verkostoissa
- Ekososiaalisen näkökulman sekä ympäristön merkityksen huomioimista yhteisöjen hyvinvoinnin tukemisessa
- Reflektiivisen ja eettisen työotteen vahvistamista
- Rakenteellisen sosiaalityön ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen valmiuksien vahvistamista
- Tutkimus-, arviointi-, kehittämis- ja kokeiluosaamisen vahvistamista
- Muun yleisen sosiaalityön osaamisen kytkemistä yhteisö- ja rakennetason ilmiöiden tarkasteluun

4. Yhteisösosiaalityön ydinelementit

Tässä luvussa esitämme hypoteesin yhteisösosiaalityön ydinelementeistä. Seuraavalla sivulla on kooste ydinelementeistä: **paikallisuus ja ilmiölähtöisyys, kumppanuuksien ja verkostojen rakentaminen, yhteisö- ja osallisuustyö ja rakenteellinen vaikuttaminen** (kuva 6).

Ydinelementeillä tarkoitamme toiminnan kantavia periaatteita, joiden on oltava läsnä, jotta hahmotettu toimintamalli voi toteutua. Ne on hahmotettu ohjelmateorian valmistelussa syntyneeseen aineiston ja aiemman tutkimuksen pohjalta.

Ydinelementit muodostavat kokonaisuuden, jonka varaan toiminta rakentuu. Oletamme, että ydinelementit eivät ole toisistaan irrallisia vaan täydentävät ja vahvistavat toisiaan. **Yksittäinen yhteisösosiaalityön prosessi voi painottua tiettyihin ydinelementteihin, mutta pitkäaikaisten vaikutusten saavuttaminen edellyttää usein useamman ydinelementin samanaikaista tai peräkkäistä toteutumista**. Esimerkiksi paikallisten ilmiöiden tunnistaminen ilman yhteisöjen osallistumista, kumppanuuksien rakentamista tai rakenteellista vaikuttamista voi johtaa rajallisiin muutoksiin. Vastaavasti rakenteellinen vaikuttaminen perustuu usein yhteisöistä nousevaan tietoon, verkostoyhteistyöhön sekä asukkaiden osallisuuden vahvistamiseen. Mitä laajempia ja pitkäkestoisempia muutoksia tavoitellaan, sitä tärkeämmäksi muodostuu ydinelementtien kytkeytyminen toisiinsa.

Jäsennämme ydinelementtejä suhteessa **Jack Rothmanin (2007) yhteisötyön strategioiden typologiaan.** Se erottaa yhteisökapasiteetin kehittämisen, suunnittelu- ja politiikkatyön sekä sosiaalisen asianajon. **Oletamme Rothmanin tavoin, että yhteisösosiaalityö toteutuu käytännössä useiden toisiaan täydentävien ydinelementtien yhdistelmänä.**

Lisäksi kuvaamme ydinelementtejä suhteessa **Paul Stepneyn ja David Evansin (2000) yhteisösosiaalityön viisivaiheiseen kehittämisprosessiin.** Vaikka malli jäsentää yhteisöjen ja alueiden kanssa tehtävää muutostyötä vaiheittain, käytännössä yhteisösosiaalityö tapahtuu usein jo olemassa olevissa rakenteissa, verkostoissa ja pitkäkestoisten ilmiöiden parissa. Työssä liitytään käynnissä oleviin prosesseihin, hyödynnetään aiemmin tehtyä kehittämistyötä ja rakennetaan yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Tästä huolimatta malli auttaa hahmottamaan työn keskeisiä vaiheita:

1. Tilanteen, ilmiöiden ja toimintaympäristön ymmärtäminen ja niistä tiedon kokoaminen.
2. Tarpeiden ja voimavarojen arviointi, erityisesti heikommassa asemassa olevien näkökulmasta sekä yhteistyön vahvistaminen keskeisten toimijoiden kanssa.
3. Yhteisen tilanneymmärryksen, tavoitteiden ja suunnitelman rakentaminen.
4. Toimenpiteiden toteuttaminen yhteistyössä asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa.
5. Voimavarojen vahvistaminen ja käyttöön ottaminen sekä toiminnan arviointi.

Kooste ydinelementeistä

Paikallisuus ja ilmiölähtöisyys

- Tietopohja tavoitteelliselle yhteisösosiaalityölle: tarpeiden ja ilmiöiden tunnistaminen, tiedon kokoaminen ja hyödyntäminen
- Heikkojen signaalien ennakointi
- Alueeseen ja paikallisiin yhteisöihin kiinnittyvä toiminta

Kumppanuuksien ja verkostojen rakentaminen

- Tavoitteellinen yhteistyö
- Viranomais-, järjestö- ja kansalaistoiminnan yhteensovittaminen ja yhteistyön vahvistaminen
- Yhteinen ymmärrys ja kokonaisvaltaiset ratkaisut
- Voimavarojen yhdistäminen

Yhteisö- ja osallisuustyö

- Yhteisöllisyyden ja yhteisöjen toimintakyvyn vahvistaminen
- Toimijuuden, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen
- Eriarvoisuuden vähentäminen
- Asukkaiden aktiivisen osallistumisen, vaikuttamisen ja yhteisötoiminnan tuki

Rakenteellinen vaikuttaminen

- Yhteisöihin kiinnittyvän tiedon tuottaminen
- Eriarvoisuutta ja osattomuutta ylläpitävien rakenteiden näkyväksi tekeminen
- Toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi
- Tiedon välittäminen päätöksentekoon ja suunnitteluun
- Palvelujen, rakenteiden ja toimintaympäristöjen kehittäminen

Kuva 6

Paikallisuus ja ilmiölähtöisyys

Yhteisösosiaalityön lähtökohtana on yhteisöissä ja paikallisissa ympäristöissä ilmenevien ilmiöiden tunnistaminen sekä niitä koskevan tiedon kokoaminen ja tiedon hyödyntäminen. Työ kohdistuu tiettyihin yhteisöihin tai alueisiin ja edellyttää niiden ominaispiirteiden, elinolosuhteiden sekä asukkaiden tarpeiden tuntemusta. Tämä vastaa Stepneyn ja Evansin (2000) yhteisösosiaalityön kehittämisprosessin ensimmäistä vaihetta, jossa muodostetaan ymmärrystä tilanteesta, johon halutaan vaikuttaa sekä rakennetaan tietopohjaa tavoitteelliselle yhteisösosiaalityölle.

Yhteisösosiaalityötä ohjaavat yhteisöistä nousevat ja niihin vaikuttavat ilmiöt, jotka koskettavat useita ihmisiä ja vaikuttavat yhteisöjen hyvinvointiin, osallisuuteen ja toimintaedellytyksiin. Tällaisia voivat olla esimerkiksi alueellinen turvattomuus, yksinäisyys, nuorten oireilu, yhteisöjen väliset jännitteet, tiettyihin ryhmiin kohdentuvat huolenaiheet tai havainnot, kohtaamispaikkojen puute tai palvelujen heikko saavutettavuus.

Keskeistä on havaita, kuulla ja nostaa esiin yhteisöjen tarpeita, huolia ja muutossignaaleja sekä reagoida niihin yhdessä yhteisön kanssa. Työ voi myös käynnistyä tai kiinnittyä tiettyyn alueeseen, kortteliin tai puistoon tai vastaavaan liittyen ilman, että ollaan tekemissä nimetyn yhteisön kanssa, jolloin ihmisiä kohdataan asukkaina. Työssä kiinnitetään huomiota myös heikkoihin signaaleihin ja nouseviin ilmiöihin, jotka eivät vielä näy palvelujärjestelmässä, mutta voivat ennakoida tulevia hyvinvoinnin haasteita. Koska ilmiöt rakentuvat ja ilmenevät eri tavoin eri yhteisöissä, niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät paikalliseen yhteisöön kiinnittyvää toimintaa. Samalla yhteisösosiaalityö toimii asiantuntijana yhteisöissä ilmenevien ilmiöiden tunnistamisessa, tulkinnassa ja näkyväksi tekemisessä.

Paikallisten ilmiöiden tunnistamista ja ymmärtämistä voidaan tukea erilaisilla tiedonhankinnan, havainnoinnin ja osallistavan tiedontuotannon menetelmillä

- Alueanalyysit, joiden avulla kartoitetaan alueen ilmiöitä, voimavaroja, kehittämistarpeita ja haasteita. (linkki)
- Exposure-menetelmä, jossa työntekijät jalkautuvat asiakkaiden arkiympäristöihin havainnoimaan hiljaista ja helposti näkymättömiin jäävää tietoa sekä reflektoivat havaintojaan yhdessä muiden osallistujien kanssa. (linkki)
- Ilmiötiedon tuottaminen hyvinvointialueiden tai kuntien tiedontuotannon rakenteisiin esimerkiksi alueiden turvallisuuteen, asukasryhmien tilanteisiin tai kaupunkitilaan liittyvistä ilmiöistä.
- Yhteisökartoitus (community mapping) (linkki, video)
- Ohjatut kävelyretket (Gåtur), joissa asuinympäristöä tarkastellaan ja arvioidaan systemaattisesti yhdessä asukkaiden tai muiden paikallisten toimijoiden kanssa. (linkki)
- Verkosto- ja sidosryhmäkartoitukset, joiden avulla tunnistetaan alueen keskeiset toimijat, olemassa olevat verkostot ja yhteistyömahdollisuudet.
- Osallistavat tiedonkeruumenetelmät, kuten pop up -toiminta, asukaskyselyt, keskustelutilaisuudet ja työpajat, joiden avulla tuotetaan tietoa yhteisöjen tarpeista, kokemuksista, voimavaroista ja nousevista ilmiöistä.

Kumppanuuksien ja verkostojen rakentaminen

Kumppanuuksien ja verkostojen rakentaminen tarkoittaa tavoitteellista yhteistyötä asukkaiden, asiakasryhmien, yhteisöjen, kuntien, seurakuntien, järjestöjen, yritysten ja viranomaisten välillä yhteisöjen hyvinvoinnin, sosiaalisen eheyden ja hyvien väestösuhteiden vahvistamiseksi (ks. Sosiaalihuoltolaki 7 a §; Roivainen ym. 2019). Yhteisösosiaalityössä tunnistetaan, kootaan, koordinoidaan ja vahvistetaan paikallisia verkostoja sekä rakennetaan kumppanuuksia myös sellaisten toimijoiden välille, jotka eivät muutoin kohtaisi toisiaan. Verkostotyö mahdollistaa monimutkaisten ilmiöiden tarkastelun ja ratkaisemisen yli organisaatiorajojen, jolloin yhteisöjen tarpeisiin voidaan vastata kokonaisvaltaisemmin kuin yksittäisen toimijan voimin.

Työn tavoitteena on yhdistää eri toimijoiden resursseja, osaamista ja näkökulmia yhteisten päämäärien saavuttamiseksi sekä vahvistaa alueellisia voimavaroja ja yhteisöllistä kapasiteettia. Yhteisöjen kapasiteetin vahvistaminen perustuu eri toimijoiden yhteistyöhön, resurssien yhdistämiseen ja yhteisten tavoitteiden rakentamiseen. Tämä vastaa Rothmanin (2007) yhteisöjen kapasiteetin kehittämisen lähestymistapaa, jossa yhteisöjen ongelmien ratkaisemista tuetaan vahvistamalla yhteistyöverkostoja ja kollektiivista toimintakykyä.

Samansuuntaisesti Stepneyn ja Evansin (2000) yhteisösosiaalityön kehittämisprosessissa korostuvat yhteisön tarpeiden ja voimavarojen yhteinen arviointi sekä kumppanuuksien rakentaminen yhteisön avaintoimijoiden kanssa. Näiden pohjalta laaditaan yhteinen toimintasuunnitelma eri toimijoiden kesken. Kumppanuuksia ei nähdä vain yhteistyörakenteina, vaan välineinä yhteisen ymmärryksen, sitoutumisen ja yhteisöllisen toiminnan rakentamiselle.

Yhteisösosiaalityö edistää myös viranomais-, järjestö- ja kansalaistoiminnan yhteensovittamista siten, että viranomaistyö tukee kansalaisyhteiskunnan toimintaa ja yhteisöjen omaa toimijuutta. Näin luodaan edellytyksiä yhteiselle ongelmanratkaisulle, yhteisöjen tarpeisiin vastaamiselle ja kestävälle paikalliselle kehittämiselle.

Esimerkkejä kumppanuuksien ja verkostojen rakentamisen menetelmistä ja työtavoista

- Yhteisökeskus (linkki)
- Aluefoorumi (linkki)
- Alueryhmä (linkki)

Yhteisö- ja osallisuustyö

Yhteisösosiaalityön yksi osa on **yhteisötyö**. Se on yhteisöjen kanssa tehtävää tavoitteellista toimintaa, jonka tarkoituksena on vahvistaa yhteisöllisyyttä ja yhteisöjen toimintakykyä. Keskeisenä tavoitteena on yhteisöjen kapasiteetin kehittäminen, jossa muutosta tavoitellaan vahvistamalla yhteisöjen jäsenten tietoja, taitoja ja mahdollisuuksia ymmärtää omaa tilannettaan sekä toimia yhdessä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi (ks. Rothman, 2007).

Yhteisösosiaalityössä **osallisuustyö** perustuu kansalaisten, asiakkaiden ja yhteisöjen toimijuuden, vaikutusmahdollisuuksien ja toimintavallan vahvistamiseen. Tavoitteena on lisätä heidän mahdollisuuksiaan osallistua omaa elinympäristöään, palvelujaan ja yhteisöään koskevaan suunnitteluun, toimintaan ja päätöksentekoon sekä vahvistaa heidän vaikutusvaltaansa näissä prosesseissa. Erityisen tärkeää tämä on rakenteellisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien kohdalla, joiden ääni ei muutoin välttämättä tule kuulluksi (Pohjola 2014). Osallisuustyö voidaan ymmärtää sekä eriarvoisuutta vähentävänä että vaikutusmahdollisuuksia vahvistavana toimintana, jossa luodaan edellytyksiä tulla kuulluksi, osallistua yhteiseen toimintaan, vaikuttamiseen ja yhteisen hyvän rakentamiseen (Isola ym. 2020; Isola ym. 2025). Yhteisösosiaalityö on asukas-, toimija- ja voimavaralähtöistä. Yhteisötyössä ihmisille tarjoutuu mahdollisuuksia ottaa aktiivisia rooleja, joissa he voivat siirtyä avun vastaanottajista toimijoiksi, avun antajiksi ja oman yhteisönsä kehittäjiksi ja sitä koskevan päätöksenteon vaikuttajiksi.

Käytännössä yhteisö- ja osallisuustyö voi sisältää monenlaisia toimintamuotoja, joiden tavoitteena on vahvistaa asukkaiden osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elinympäristöönsä:

- **Asukkaiden omaehtoisen toiminnan tukeminen** voi tarkoittaa asukkaiden kannustamista toimimaan oman asuinalueensa ja yhteisönsä hyväksi esimerkiksi vapaaehtois- ja yhdistystoiminnan kautta. Työhön voi kuulua myös asukas- ja vertaisryhmien käynnistäminen ja tukeminen, kansalaistaitojen vahvistaminen sekä talotoimikuntien perustamisen tukeminen.
- **Yhteisöllisyyden ja alueellisen yhteistyön vahvistaminen** voi sisältää yhteisöllisten ja alueellisten tapahtumien järjestämistä yhdessä eri toimijoiden kanssa, alueen toimijoiden kokoamista yhteiseen toimintaan, asukas- ja yleishyödylliseen toimintaan soveltuvien tilojen käyttöönoton edistämistä sekä tiedottamista alueen tapahtumista, palveluista, toimijoista, resursseista ja osallistumis- ja vaikuttamiskanavista. Näin vahvistetaan yhteyksiä asukkaiden, yhteisöjen ja muiden alueen toimijoiden välillä.
- **Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistaminen** tarkoittaa asukkaiden osallistumisen tukemista palveluiden ja toimintojen suunnitteluun sekä yhteiskehittämisen ja vaikuttamisen rakenteiden luomista ja ylläpitämistä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi osallistava budjetointi, asukasraadit ja yhteisöfoorumit.

Esimerkkejä yhteisö- ja osallisuustyön menetelmistä ja työtavoista

- Yhteisöneuvonta: Monitoimijainen neuvontapiste yhteisön keskellä (linkki)
- Naapuruuspiiri: Eri toimijoiden yhteistyöllä luodaan yhteisöllistä toimintaa asuinalueen maksuttomissa tiloissa (linkki)
- Yhteisöllisyyden ja osallisuuden Living Lab Asukastila Kivenkolossa (linkki)
- Yhteinen ruokailu (linkki)
- Paikallistalouden vahvistaminen kuten yhteisörahastot ja tilojen yhteiskäyttö
- Yhteisölliset ja luontolähtöiset menetelmät aikuissosiaalityössä (linkki)
- Yhteisöviljely ja kaupunkiviljely (linkki)
- Placemaking: Kaupunkitilan muokkaaminen yhteisöllisyyttä tukevaksi (linkki, määritelmä)
- Naapurustotyö (opas, esimerkki, linkki)
- Naapuruussovittelu (linkki)
- Erätauko-menetelmä (linkki)
- Yhteisötaiteen menetelmät (linkki)
- Kaapeli-valmennus (CABLE-menetelmä) on valmennusmenetelmä, jonka avulla edistetään toimijuutta ja yhteisöllisyyttä. (linkki)
- Voimavaralähtöinen yhteisökehittäminen (Asset-Based Community Development, ABCD) (linkki, määritelmä)

Rakenteellinen vaikuttaminen

Rakenteellinen vaikuttaminen on keskeinen osa yhteisösosiaalityötä. Siinä sosiaalisia ilmiöitä tarkastellaan yksittäisiä tilanteita laajemmin osana yhteiskunnallisia, alueellisia ja institutionaalisia rakenteita. Suomessa yhteisösosiaalityö nähdään yhtenä rakenteellisen sosiaalityön keskeisenä toteuttamismuotona (ks. esim. Leppänen ym., 2021; Pekkarinen ym., 2024; Pekkarinen & Kiviranta, 2023; Roivainen ym., 2019, s. 300; Karjalainen & Kivipelto, 2014). Sen avulla voidaan konkretisoida sosiaalihuoltolain (7 §) mukaisia rakenteellisen sosiaalityön tavoitteita tuottamalla toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi, kehittämällä asuin- ja toimintaympäristöjä sekä välittämällä sosiaalihuollon asiantuntemusta osaksi yhteiskunnallista suunnittelua ja päätöksentekoa. Lisäksi se vahvistaa yhteistyötä järjestöjen, palveluntuottajien ja muiden toimijoiden kanssa paikallisen sosiaalityön sekä palvelu- ja tukivalikoiman kehittämiseksi.

Keskeistä on yhteisöihin kiinnittyvän tiedon tuottaminen. Yhteisösosiaalityössä tunnistetaan esimerkiksi palvelupuutteita, turvattomuutta, osattomuutta ja syrjintää sekä kootaan tietoa yhteisöjen tarpeista, voimavaroista ja ilmiöistä (*tietotyö*). Rakenteellinen vaikuttaminen ei kuitenkaan rajoitu tiedon tuottamiseen, vaan muutoksen aikaansaamiseen. Vaikuttaminen voi kohdistua esimerkiksi palvelujen saatavuuteen, asuinympäristön turvallisuuteen, nuorten harrastusmahdollisuuksiin, kohtaamispaikkojen puutteeseen, segregaation ehkäisyyn tai haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien asemaan.

Yhteisösosiaalityössä tuotettua tietoa välitetään päätöksentekijöille, palvelujen kehittäjille ja yhteistyöverkostoille, jotta sitä voidaan hyödyntää toimintaympäristöjen ja palvelujärjestelmän kehittämisessä (*tietotyö, strategiatyö*). Samalla syrjään jääneiden ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kokemuksia tuodaan sellaisiin foorumeihin ja päätöksenteon rakenteisiin, jotka ovat heille itselleen usein vaikeasti saavutettavia. Tämä voi vähentää väestöryhmiin liittyviä ennakkoluuloja (*oikeudenmukaisuustyö*).

Yhteisösosiaalityön keinoin voidaankin tehdä näkyväksi eriarvoisuutta ja osattomuutta ylläpitäviä rakenteita sekä nostaa havaittuja ilmiöitä hallinnolliseen ja poliittiseen keskusteluun ja päätöksentekoon (*oikeudenmukaisuustyö, poliittinen työ*). Tähän liittyy ilmiöiden politisointi eli niiden näkyväksi tekeminen ja nostaminen muutosta edellyttäviksi yhteiskunnallisiksi kysymyksiksi (Kokkonen 2023; Perkiö ym. 2025).

Yhteisösosiaalityön rakenteellinen vaikuttaminen yhdistääkin suunnittelun ja politiikkatyön sekä sosiaalisen vaikuttamistyön näkökulmat. Yhteisöissä tuotettua tietoa hyödynnetään palvelujen, toimintaympäristöjen ja politiikan kehittämisessä (planning and policy). Samalla tehdään näkyväksi eriarvoisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta tuottavia rakenteita sekä edistetään muutoksia päätöksenteossa, palveluissa ja yhteiskunnallisissa käytännöissä (social advocacy) (ks. Rothman 2007). Taulukossa 1 kuvataan, miten rakenteellisen sosiaalityön eri ulottuvuudet ilmenevät ja voivat toteutua yhteisösosiaalityössä.

Taulukko 1. Rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuudet ja rakenteellinen vaikuttaminen yhteisösosiaalityössä Pohjolaa (2014) ja Närhiä ym. (2023) mukaillen

Rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuus	Miten näkyy yhteisösosiaalityössä?	Käytännön menetelmäesimerkkejä
Tietotyö	Tuottaa tietoa yhteisöjen tarpeista, voimavaroista ja sosiaalisista ilmiöistä sekä välittää sitä päätöksenteon, suunnittelun ja kehittämisen tueksi	Sosiaalinen raportointi, asukaskyselyt, ilmiöiden dokumentointi, tiedon tuottaminen yhdessä kansalaisten kanssa; yhteisöprofiilien tai alueanalyysien laatiminen; toimijaverkostojen kartoittaminen, hyvinvointikertomukseen tai -suunnitelmaan vaikuttaminen, sosiaalisten vaikutusten arviointi (SVA)
Strategiatyö	Vaikuttaa palvelujen, toimintaympäristöjen ja palvelujärjestelmän kehittämiseen hyödyntämällä yhteisöistä tuotettua tietoa suunnittelussa ja päätöksenteossa.	Ilmiölähtöinen yhteistyö eri toimijoiden kanssa; palvelujen yhteiskehittäminen asukkaiden kanssa; esimerkiksi alueellisen kohtaamispaikan suunnittelu ja yhteisölähtöisten toimintamallien rakentaminen tai asuinalueen turvallisuutta tukevien toimintojen kehittäminen
Oikeudenmukaisuustyö	Tunnistaa ja haastaa eriarvoisuutta ja syrjintää tuottavia rakenteita sekä edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta.	Syrjivien käytäntöjen tunnistaminen, alueellisten hyvinvointierojen näkyväksi tekeminen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon kannustaminen
Poliittinen työ	Välittää asukkaiden ääntä yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Yhteisöissä havaitut ilmiöt nostetaan julkiseen keskusteluun, hallinnolliseen valmisteluun ja päätöksentekoon.	Ilmiöiden politisointi, kansalaisaloitteet, vaikuttamiskampanjat, edunvalvonta, lausunnot ja kannanotot sekä mediavaikuttaminen

5. Yhteisösosiaalityön mekanismit ja odotetut seuraukset

Tässä luvussa tarkastelemme yhteisösosiaalityön mekanismeja eli muutosta synnyttäviä prosesseja, joiden kautta yhteisösosiaalityön toiminnot tuottavat muutoksia yksilöissä, yhteisöissä ja rakenteissa tai paikassa, alueessa tai ilmiössä.

Ohjelmateorian valmistelussa kertyneen aineiston perusteella yhteisösosiaalityön keskeisiksi mekanismeiksi jäsentyvät:

1. **tunnistaminen**
2. **mobilisaatio**
3. **luottamus**
4. **yhteisöllisyys**

5. **toimijuus**
6. **haastaminen ja oppiminen**
7. **vaikuttaminen**

Hypoteesina on, että mekanismien 1–4 on aktivoiduttava ensin ja vasta tämän jälkeen mekanismit 5–7 voivat aktivoitua.

Lisäksi kuvaamme odotettuja seurauksia. Odotetuilla seurauksilla tarkoitamme muutoksia, joita yhteisösosiaalityön toiminnan ja sen käynnistämien mekanismien seurauksena oletetaan parhaassa tapauksessa syntyvän. Ne kuvaavat toiminnan tavoiteltuja vaikutuksia yksilöissä, yhteisöissä, palvelujärjestelmässä ja yhteiskunnallisissa rakenteissa.

Mekanismit voivat toimia ja aktivoitua myös osittain, jolloin prosessi voi olla hyödyllinen, vaikka kaikkia odotettuja seurauksia ei saavutettaisikaan. Hypoteesimme odotetuista seurauksista on muotoiltu ohjelmateorian taustalla olevien aineistojen sekä Marianne Kuorelahden (2022) yhteisösosiaalityöhön kiinnittyvän kirjallisuuskatsauksen perusteella.

Seuraavilla sivuilla koosteet mekanismeista (kuva 7) ja odotetuista seurauksista (kuva 8).

Mekanismit

Tunnistaminen

- Tarpeiden ja ilmiöiden tunnistaminen ja hyväksyminen yhteisen työn kohteeksi
- Tuen ja avun mahdollistaminen

Mobilisaatio

- Toimijoiden kokoaminen
- Yhteisten tavoitteiden asettaminen
- Vuorovaikutuksen ja yhteistyön vahvistaminen
- Yhteisen toiminnan käynnistyminen

Luottamus

- Turvallinen vuorovaikutus
- Kuulluksi tuleminen
- Vastavuoroinen luottamus
- Turvallinen osallistuminen
- Yhteisötason luottamus laajenee
- Yhteistyö rakentuu

Yhteisöllisyys

- Kohtaamiset ja vastavuoroinen vuorovaikutus
- Yhteinen toiminta
- Vertaisuus ja yhteisölliset suhteet
- Yhteisöön kuuluminen
- Fyysinen tai digitaalinen tila

Toimijuus

- Mahdollisuuksien luominen toimimiselle, osallistumiselle ja vaikuttamiselle
- Uusien roolien omaksuminen sekä vastuun jakaminen ja ottaminen

Haastaminen ja oppiminen

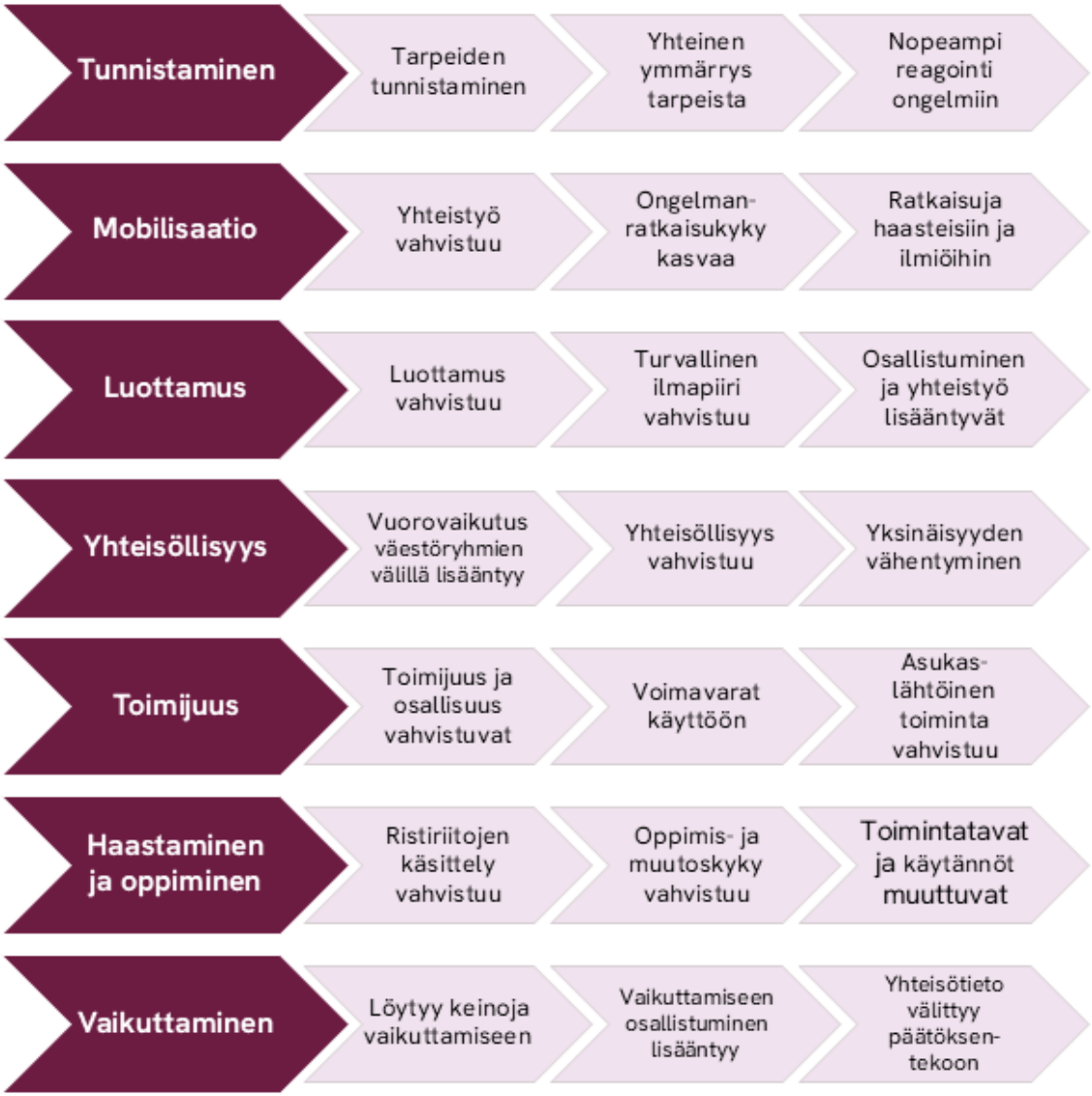
- Ristiriitojen ja eriarvoisuuden näkyväksi tekeminen ja kriittinen tarkastelu
- Moniääninen vuoropuhelu
- Yhteinen oppiminen ja toimintatapojen uudistaminen

Vaikuttaminen

- Yhteisötiedon kokoaminen ja tulkinta
- Epäkohtien tunnistaminen
- Yhteinen vaikuttaminen
- Tiedon välittäminen päätöksentekoon
- Rakenteellisen muutoksen edistäminen

Kuva 7

Lyhyen ja pitkän aikavälin seuraukset

PITKÄN AIKAVÄLIN SEURAUKSET

Yhteisöjen hyvinvointi ja toimintakyky

- Yhteisöjen ja asuinalueiden hyvinvointi ja turvallisuus vahvistuvat.
- Yhteisöjen omaehtoinen toiminta vakiintuu.
- Väestösuhteet paranevat ja ristiriidat vähenevät.

Yhteiskunnallinen toimijuus

- Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet vahvistuvat.
- Asukkaiden vaikutusvalta paikalliseen kehitykseen kasvaa.
- Kokemus yhteiskuntaan kuulumisesta ja täysivaltaisesta kansalaisuudesta vahvistuu.

Yhteiskunnalliset rakenteet ja palvelujärjestelmä

- Hyvinvointi- ja palveluvajeet vähenevät.
- Rakenteelliset epäkohdat vähenevät.
- Päätöksenteko vastaa paremmin paikallisiin tarpeisiin.
- Alueen elinolot ja palvelut vastaavat paremmin paikallisiin tarpeisiin.

Kuva 8

Tunnistamismekanismi

Ydinkysymys: Mitä tarpeita ja ilmiöitä tunnistetaan ja hyväksytään yhteisesti merkityksellisiksi?

Mekanismi aktivoituu, kun yhteisöissä tai alueilla tunnistetaan ihmisten, ryhmien tai yhteisöjen tarpeita, huolia ja kokemuksia sekä luodaan mahdollisuuksia vastata niihin yhdessä. Tarpeet eivät jää näkymättömiksi tai yksityisiksi ongelmiksi, vaan ne hyväksytään yhteisesti merkityksellisiksi ja niihin pyritään vastaamaan yhteisöjen, asukkaiden, palvelujen ja muiden toimijoiden yhteistyöllä. Tämä edellyttää sitoutumista tarpeiden täyttymisen edistämiseen sekä yhteisöjen aineellisten, sosiaalisten ja tiedollisten voimavarojen vahvistamiseen. Kun ihmiset kokevat tulevansa kuulluiksi ja huomioiduiksi, vahvistuu kokemus yhteisöön kuulumisesta sekä siitä, että apua ja tukea on mahdollista saada.

Odotetut seuraukset lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä

- Paikalliset tarpeet ja ilmiöt tulevat näkyviksi.
- Yhteinen ymmärrys paikallisista tarpeista lisääntyy.
- Yhteisöjen ja yksilöiden sosiaalisiin ongelmiin löydetään vaikuttavia yhteisölähtöisiä ratkaisuja.

Mobilisaatiomekanismi

Ydinkysymys: Miten toimijoita kootaan yhteisen asian ympärille ja miten asiaa lähdetään edistämään?

Mobilisaatiomekanismissa lähtökohtana on alueeseen, paikkaan tai yhteiseen ilmiöön liittyvä huoli, tarve, mahdollisuus tai kehittämiskohde. Tunnistettujen tarpeiden ja ilmiöiden ympärille luodaan mahdollisuuksia vuorovaikutukseen, yhteiseen tiedonmuodostukseen ja toimintaan. **Mekanismin ytimessä on eri toimijoiden ja resurssien kokoaminen yhteisen asian ympärille sekä asian edistäminen tai ratkaiseminen yhdessä.**

Mekanismi aktivoituu, kun asukkaat, yhteisöt, järjestöt, palvelut ja muut alueen toimijat alkavat tunnistaa yhteisiä intressejä, kokemuksia tai tavoitteita. Työntekijä toimii prosessissa fasilitaattorina ja mahdollistajana tukien vuorovaikutusta, yhteisten kysymysten tunnistamista ja yhteistyön rakentumista eri toimijoiden välille. Yhteinen paikka, ilmiö tai tavoite kokoaa yhteen toimijoita, jotka eivät muutoin välttämättä kohtaisi.

Yhteisen toiminnan myötä alueeseen ja yhteisöihin liittyvät kysymykset alkavat jäsentyä yhteisiksi ja ratkaistavissa oleviksi haasteiksi. Samalla syntyy yhteisiä kehittämiskohteita, joiden ympärille voidaan rakentaa yhteistyötä eri toimijoiden välille.

Odotetut seuraukset lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä

- Yhteistyö paikallisten toimijoiden välillä lisääntyy.
- Paikallinen ongelmanratkaisukyky vahvistuu.
- Yhteisöstä saadaan ratkaisuja haasteisiin ja ilmiöihin.

Luottamusmekanismi

Ydinkysymys: Uskaltavatko ihmiset osallistua ja tehdä yhteistyötä?

Alueen asukkaita, ryhmiä, yhteisöjä ja muita toimijoita kohdataan matalalla kynnyksellä heidän omista lähtökohdistaan käsin. Työskentely on pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja systemaattista sekä perustuu horisontaaliseen, epähierarkkiseen vuorovaikutukseen. **Mekanismin ytimessä on kokemus siitä, että toisiin ihmisiin, yhteisöihin ja toimijoihin voi luottaa sekä että omia näkemyksiä, tarpeita ja kokemuksia voi tuoda esiin turvallisesti.**

Mekanismin aktivoitumisen kannalta tärkeää on tunnusteleva ja lupaa pyytävä lähestymistapa: työntekijä ei tee oletuksia yhteisön tai alueen tilanteesta, vaan rakentaa ymmärrystä yhdessä yhteisön jäsenten kanssa ja tunnustaa heidän oikeutensa määritellä omaa tilannettaan ja toimintaansa. Luottamus rakentuu alueen asukkaiden, yhteisöjen, palvelujen ja muiden toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa ja kohtaamisissa. Työotteen toistuessa useissa kohtaamisissa yksilötason luottamus alkaa laajentua yhteisötason luottamukseksi ja luo jaettua käsitystä siitä, että yhteisössä on turvallista osallistua, tulla kuulluksi ja rakentaa yhteistyötä muiden kanssa.

Odotetut seuraukset lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä

- Luottamus ja turvallinen ilmapiiri vahvistuvat.
- Osallistuminen ja yhteistyö lisääntyvät.

Yhteisöllisyysmekanismi

Ydinkysymys: Miten yhteisöön syntyy kuulumista, vastavuoroisuutta ja yhteisöllisiä suhteita?

Yhteisösosiaalityössä luodaan mahdollisuuksia kohtaamisiin, vuorovaikutukseen ja merkitykselliseen yhteiseen toimintaan. Yhteistä toimintaa rakennetaan yhteisten kiinnostuksen kohteiden, huolten tai tavoitteiden ympärille. **Mekanismin ytimessä on ihmisten välille rakentuva vastavuoroinen vuorovaikutus, joka vahvistaa yhteisöllisiä suhteita, vertaisuutta, yhteenkuuluvuutta ja yhteisöön kuulumisen kokemuksia.**

Yhteisöllisyysmekanismin aktivoituminen edellyttää kontekstia, johon yhteisön jäsenillä tai alueen asukkailla on mahdollisuus vaikuttaa, kuten tilaa (esim. kaupunkitila) tai paikkaa (esim. kohtaamispaikka). Sosiaalisen median alustat voivat myös luoda tilan ja paikan paikalliselle yhteisöllisyydelle ja yhteisyydelle. Lisäksi aktivoituminen voi edellyttää ammatillista toimijaa, joka varmistaa, että vuorovaikutus on myönteistä, koska mekanismi voi tietyissä konteksteissa vahvistaa myös ulossulkevia tai haitallisia ryhmädynamiikkoja. Tämä korostaa ammattilaisen roolia toiminnan suuntaamisessa.

Odotetut seuraukset lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä

- Ihmiset tutustuvat toisiinsa sekä vuorovaikutus eri väestöryhmien välillä lisääntyy.
- Yhteenkuuluvuus ja yhteisöllisyys vahvistuvat.
- Yksinäisyys ja ulkopuolisuuden kokemukset vähenevät.

Toimijuusmekanismi

Ydinkysymys: Miten ihmiset voivat toimia yhdessä, osallistua ja ottaa vastuuta yhteisössään?

Toimijuusmekanismin aktivoitumisessa on tärkeää kohdata ihmiset yhteisön tai alueen asukkaiden ehdolla sekä tehdä työtä pitkäjänteisesti, suunnitelmallisesti ja systemaattisesti. Ammatillisessa toiminnassa luodaan tilaa avoimelle vuoropuhelulle, moniäänisyydelle sekä uusien roolien, vastuiden ja toimintatapojen kokeilemiselle. Asukkaat voivat ottaa tilanteisesti vastuuta, hyödyntää omia tietojaan, taitojaan ja verkostojaan sekä rakentaa ratkaisuja yhdessä. Tämän odotetaan vahvistavan yhteisön jäsenten toimijuutta. **Mekanismin ytimessä on kokemus mahdollisuudesta toimia, osallistua ja kantaa jaettua vastuuta.**

Odotetut seuraukset lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä

- Toimijuus ja osallisuus vahvistuvat: Ihmiset ottavat aktiivisemman roolin yhteisöissä ja vastuun jakaminen lisääntyy.
- Voimavarat käyttöön: Asukkaat hyödyntävät tietojaan, taitojaan ja verkostojaan. Kokemus omasta merkityksellisyydestä vahvistuu.
- Asukaslähtöinen toiminta vahvistuu.

Haastamis- ja oppimismekanismi

Ydinkysymys: Miten ristiriitojen käsittely synnyttää oppimista ja muutosta?

Yhteisöissä syntyy väistämättä eturistiriitoja ja konflikteja, jotka ovat olennainen osa oppimista, muutosta ja yhteisöjen toimintaa. Yhteisösosiaalityössä niitä ei vältellä, vaan hyödynnetään oppimiseen ja kehittämiseen. **Mekanismin ytimessä on erilaisten näkemysten ja ristiriitojen tarkastelu yhteisen oppimisen ja muutoksen lähteenä.**

Alueella tai yhteisöissä esiintyviä ristiriitoja, eriarvoisuutta tuottavia käytäntöjä ja vakiintuneita toimintatapoja tehdään näkyviksi ja tarkastellaan kriittisesti yhdessä eri toimijoiden kanssa. Ristiriidat tuovat usein näkyviin yhteiskunnalliset epäkohdat, jotka ilmenevät yksilöiden elämäntilanteissa.

Odotetut seuraukset lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä

- Kyky käsitellä ristiriitoja vahvistuu.
- Yhteisöjen oppimis- ja muutoskyky vahvistuu.
- Yhteisöjen toimintatavat ja käytännöt muuttuvat.

Vaikuttamismekanismi

Ydinkysymys: Miten yhteisöissä syntyvä tieto muuttuu yhteiskunnalliseksi vaikuttamiseksi ja rakenteelliseksi muutokseksi?

Yhteisösosiaalityö luo asukkaille mahdollisuuksia osallistua vaikuttamistyöhön paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Mekanismin aktivoituminen edellyttää yhteisön sisäisiä osallistumisen, yhteisen tiedonmuodostuksen ja päätöksenteon rakenteita, joissa kokemuksia voidaan jakaa, epäkohtia tunnistaa ja vaikuttamisen kohteita sekä keinoja määritellä yhdessä. Työntekijä tukee yhteisön kokemustiedon ja alueellisen tiedon kokoamista ja yhteistä tulkintaa, mahdollistaa osallistumiseen tarvittavia resursseja sekä välittää yhteisössä syntyvää tietoa palveluihin, hallintoon ja poliittiseen päätöksentekoon.

Mekanismin ytimessä on yhteisöissä syntyvän tiedon sekä alueella havaittujen ilmiöiden, tarpeiden ja epäkohtien tunnistaminen yhteiskunnallisesti merkityksselliseksi tiedoksi ja niiden välittyminen palvelujen kehittämiseen, päätöksentekoon ja rakenteelliseen vaikuttamiseen. Mekanismi aktivoituu, kun yksityisiksi tai henkilökohtaisiksi tulkitut kokemukset sekä alueella havaitut ilmiöt, tarpeet ja epäkohdat tunnistetaan yhteisesti ja yhteiskunnallisesti merkityksellisiksi vaikuttamisen kohteiksi. Yhteisön jäsenissä tai alueen asukkaissa tämä vahvistaa kokemusta oman tiedon ja havaintojen merkityksellisyydestä ja oikeutuksesta, sekä lisää valmiutta osallistua yhteiseen vaikuttamiseen.

Yhteiskunnassa mekanismi voi laajentaa julkista tiedonmuodostusta, korjata poliittisen keskustelun vinoumia ja tuoda päätöksentekoon näkökulmia, jotka muutoin jäisivät kuulumattomiin. Kun yhteisön tuottama tieto ja alueella havaitut ilmiöt saavat vastetta, ne voivat muuttaa palveluja, hallinnollisia käytäntöjä, poliittisia ratkaisuja ja yhteiskunnallisia rakenteita.

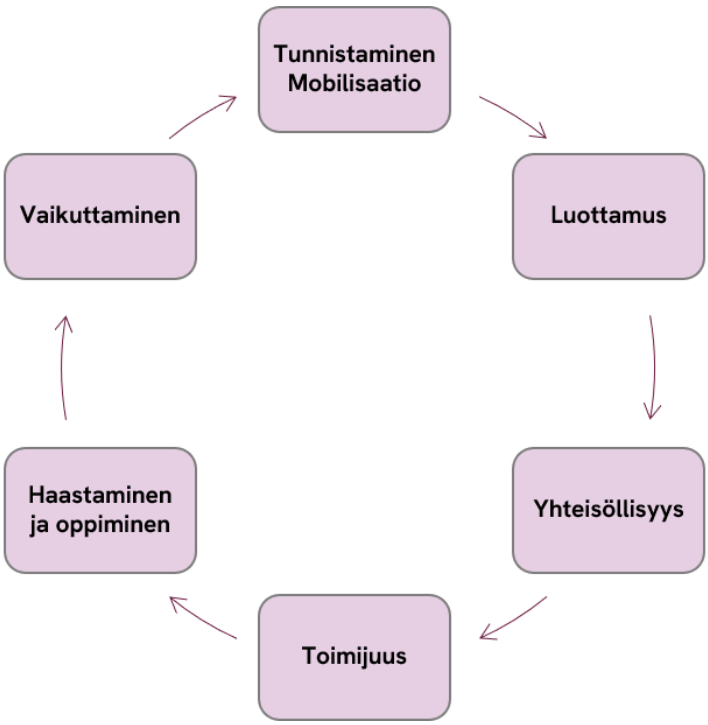
Odotetut seuraukset lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä

- Vaikuttamisen kohteet ja keinot selkiytyvät.
- Osallistuminen yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön lisääntyy ja yhteisötieto välittyy päätöksentekoon.

Yhteenveto mekanismeista ja oletetuista pitkän aikavälin seurauksista

Kuvassa 9 esitetään yhteisösosiaalityön vaikutusmekanismeja kuvaava hypoteettinen malli. **Mallin lähtökohtana on oletus, että yhteisösosiaalityön vaikutukset syntyvät**

useiden toisiinsa kytkeytyvien mekanismien aktivoituessa. Kuvan tarkoituksena on havainnollistaa mekanismien välisiä yhteyksiä sekä sitä, miten ne voivat aktivoitua samanaikaisesti tai toisiaan seuraavina prosesseina. Tunnistaminen ja mobilisointi voivat käynnistää prosessin, joka vahvistaa luottamusta, mahdollistaa yhteisöllisyyttä, lisää toimijuutta, tukee yhteistä oppimista sekä luo edellytyksiä vaikuttamiselle. Mekanismit voivat muodostaa toisiaan vahvistavan kehän, jossa vaikuttamisen kautta syntyy uusia tunnistamisen ja mobilisoinnin mahdollisuuksia.

Kuva 9. Yhteisösosiaalityön vaikutusmekanismeja kuvaava hypoteettinen malli

Malli ei kuitenkaan oleta, että kaikki mekanismit aktivoituvat kaikissa tilanteissa tai että vaikutukset edellyttäisivät koko kehän toteutumista. Tilannekohtaisesti vaikutuksia voi syntyä myös yksittäisten mekanismien tai tiettyjen mekanismiyhdistelmien aktivoitumisen seurauksena.

Hypoteesinamme kuitenkin on, että erityisesti laajemmat ja pitkäkestoisemmat vaikutukset rakentuvat tavallisesti usean mekanismin samanaikaisesta tai peräkkäisestä aktivoitumisesta. Tällaiset vaikutukset voivat näkyä **yhteisöjen hyvinvoinnissa ja toimintakyvyssä, ihmisten yhteiskunnallisessa toimijuudessa** sekä **palvelujärjestelmässä ja yhteiskunnallisissa rakenteissa**. Taulukossa 2 esitetään yhteisösosiaalityön keskeisiä odotettuja pitkän aikavälin seurauksia sekä mekanismeja, joiden voidaan olettaa olevan niiden syntymisen kannalta erityisen merkityksellisiä. Yhteydet ovat kuitenkin

luonteeltaan hypoteettisia, sillä vaikutukset rakentuvat yleensä useiden mekanismien yhteisvaikutuksesta eivätkä yksittäisten mekanismien suorina seurauksina.

Taulukko 2. Yhteisösosiaalityön pitkän aikavälin seurauksia ja erityisesti tukevia mekanismeja

Vaikutusalue	Pitkän aikavälin seuraus	Vaikutusta erityisesti tukevat mekanismit
Yhteisöjen hyvinvointi ja toimintakyky	Yhteisöjen ja asuinalueiden hyvinvointi ja turvallisuus vahvistuvat	Mobilisaatio, luottamus, yhteisöllisyys
	Yhteisöjen omaehtoinen toiminta vakiintuu	Luottamus, mobilisaatio, toimijuus, yhteisöllisyys
	Väestösuhteet paranevat ja ristiriidat vähenevät	Yhteisöllisyys, luottamus, haastaminen ja oppiminen
Yhteiskunnallinen toimijuus	Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet vahvistuvat	Toimijuus, vaikuttaminen
	Asukkaiden vaikutusvalta paikalliseen kehitykseen kasvaa	Toimijuus, vaikuttaminen
	Kokemus yhteiskuntaan kuulumisesta ja täysivaltaisesta kansalaisuudesta vahvistuu	Yhteisöllisyys, toimijuus, vaikuttaminen
Yhteiskunnalliset rakenteet ja palvelujärjestelmä	Hyvinvointi- ja palveluvajeet vähenevät	Tunnistaminen, mobilisaatio, vaikuttaminen
	Rakenteelliset epäkohdat vähenevät	Haastaminen ja oppiminen, vaikuttaminen
	Päätöksenteko vastaa paremmin paikallisiin tarpeisiin	Tunnistaminen, vaikuttaminen
	Alueen elinolot ja palvelut vastaavat paremmin paikallisiin tarpeisiin	Useiden mekanismien yhteisvaikutus, erityisesti tunnistaminen, mobilisaatio ja vaikuttaminen

6. Lopuksi

Yhteisösosiaalityön merkitys korostuu tilanteessa, jossa suomalainen hyvinvointivaltio kohtaa taloudellisia paineita, väestörakenteen muutoksia ja kasvavaa sosiaalista eriarvoisuutta. Haasteet ilmenevät eri tavoin kaupungeissa ja maaseudulla. Kaupunkialueilla korostuvat muun muassa väestön monimuotoistuminen, alueellinen segregaatio ja syrjäytymisen kasautuminen, kun taas harvaan asutuilla alueilla korostuvat pitkät etäisyydet palveluihin, väestön väheneminen, ikääntyvä väestörakenne sekä yhteisöjen ja palvelurakenteiden harveneminen. Palvelujen keskittäminen ja digitalisaatio voivat lisäksi heikentää niiden ihmisten asemaa, joilla ei ole riittäviä digitaalisia valmiuksia tai mahdollisuuksia käyttää sähköisiä palveluja.

Yhteistä näille ilmiöille on, että ne kietoutuvat yksilöiden elämäntilanteiden lisäksi yhteisöihin, palvelujärjestelmiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Tämän vuoksi yksilökohtaisen sosiaalityön rinnalle tarvitaan työotteita, jotka tunnistavat paikallisia tarpeita, vahvistavat osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja paikallisia voimavaroja sekä vaikuttavat eriarvoisuutta tuottaviin rakenteisiin (Sjöberg & Turunen 2022; Pekkarinen & Kiviranta 2023; Pohjola 2015).

Tutkimusten mukaan yhteisösosiaalityön toteutumista hyvinvointialueilla tukevat erityisesti yhteistyöverkostoilta ja kansalaistoimijoilta saatava tieto, sosiaalityössä tuotettu rakenteellinen tieto sekä ammattilaisten kyky tunnistaa ja haastaa epäoikeudenmukaisia käytäntöjä ja rakenteita (Kannasoja & Ruonakangas 2023b). Nämä havainnot auttavat jäsentämään niitä edellytyksiä, joiden varaan tavoitteellinen ja vaikuttava yhteisösosiaalityö voi rakentua.

Tässä oppaassa esitetty yhteisösosiaalityön toimintamallin kuvaus ja alustava ohjelmateoria kokoavat yhteen tutkimustietoa, lainsäädännöllisiä velvoitteita ja käytännön kokemuksia. Kyseessä on tämänhetkiseen asiantuntijatietoon perustuva hypoteesikokonaisuus, joka tarjoaa lähtökohdan käytännön kehittämistyölle ja jatkotutkimukselle. Kannustamme sen testaamiseen, arviointiin ja edelleen kehittämiseen tutkimuksen avulla. Samalla opas tarjoaa hyvinvointialueille ja muille toimijoille yhteisen pohjan paikallisten ratkaisujen kehittämiselle. Tavoitteena on vahvistaa yhteisösosiaalityötä osana sosiaalihuollon vakiintunutta, lakisääteistä ja vaikuttavaa toimintaa sekä tukea sellaista sosiaalityötä, jossa yksilöiden tukeminen, yhteisöjen vahvistaminen ja rakenteellinen vaikuttaminen muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden.

Jatkotutkimuksessa on tarpeen tarkastella yhteisösosiaalityön saatavuutta, resursointia, organisointia ja toteutumista eri hyvinvointialueilla sekä kehittää sen arviointia tukevia seurantaindikaattoreita ja arviointimenetelmiä. Lisäksi tarvitaan kehittämis-, pilotointi- ja arviointitutkimuksia, joiden avulla voidaan testata ja täsmentää ohjelmateorian ydinelementtejä, toimintatapoja ja vaikutusmekanismeja erilaisissa toimintaympäristöissä. Näin voidaan luoda perustaa kansallisten suositusten laatimiselle.

Kirjallisuus

Aaltio, E. (2022). Effectiveness of the Finnish Systemic Practice Model for Children's Social Care: A Realist Evaluation. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Aaltio, E., & Isokuortti, N. (2019). Systeemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit: Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. THL: työpaperi 33/2019. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-419-6

Blom, B., & Morén, S. (2010). Explaining Social Work Practice — The CAIMeR Theory. *Journal of Social Work*, *10*(1), 98-119. https://doi.org/10.1177/1468017309350661

Chen, H.-T. (1990). Theory-driven evaluations. Newbury Park: Sage Publications.

Craig, C. J., You, J., Zou, Y. and Verma, R. (2018). 'The embodied nature of narrative knowledge: A cross-study analysis of embodied knowledge in teaching, learning, and life', Teaching and Teacher Education 71, 329–340.

Günther, K. (2022). Liittoutumisen ja samanmielisyyden tuottaminen monitoimijaisessa jalkautuvassa aikuissosiaalityössä. Teoksessa Arja Jokinen, Suvi Raitakari & Johanna Ranta (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsennyksiä. E kirja. Tampere: Vastapaino, 165–198.

HE 180/2026 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

HE 197/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.

Hekkala, M., Makkonen, I., Saraketo, K., Saarinen, S. & Isola, A.-M. (2025) Social Inclusion Work: Power, Agency and Knowledge-Making Praxis. *Critical and Radical Social Work*, early view. https://doi.org/10.1332/20498608Y2025D000000082

Hekkala, M., Makkonen, I & Saraketo, K. (2023). Osallisuustyön osaaminen kynnyksettömässä päihde- ja asunnottomuustyössä. Teoksessa S. Raitakari, T. Harrikari, M. Hekkala & M. Kivipelto (toim.) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa. Jyväskylä: SoPhi, 333–367.

Isola, A.-M., Hekkala, M. & Leppänen, M. (2025). Jaettu valta osallisuustyössä: tilat, tieto ja positiot. Teoksessa H. Pirskanen, M. Tammelin, O. Alakärppä & M. Mänttäri-van der Kuip (toim.) Osallisuus sosiaalityössä (s. 197–218). Tampere University Press. https://doi.org/10.61201/tup.1037

Isola, A.-M., Nousiainen, M. & Valtari, S. (2020). Osallisuustyö välineenä heikossa asemassa olevien vallan lisäämiseen. Teoksessa L. Suoninen-Erhiö, A. Pohjola, M. Satka & J. Simola (toim.), Sosiaaliala uudistuu: Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä (s. 165–188). Huoltaja-säätiö.

Kannasoja, S & Ruonakangas, S. (2023a). Julkisen sektorin sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa Närhi, K., Kannasoja, S., Kokkonen, T., Rantamäki, N., & Ruonakangas, S. (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0

Kannasoja, S & Ruonakangas, S. (2023b). Rakenteellisen sosiaalityön tekemistä mahdollistavat tekijät. Teoksessa Närhi, K., Kannasoja, S., Kokkonen, T., Rantamäki, N., & Ruonakangas, S. (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0

Karisto, A. (1997). Kaupunkisosiaalityö tulee. Teoksessa R. Viialainen & M. Maaniittu (toim.), Tehdä itsensä tarpeettomaksi: Sosiaalityö 1990-luvulla (Stakes raportteja 213).

Karjalainen, P., Liukko, E., & Muurinen, H. (2024). Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli. THL 2024. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231117147507

Karjalainen, P., Metteri, A & Strömberg-Jakka, M. (2019). Tiekartta 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuusselvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4076-5

Karjalainen, P. & Kivipelto, M. (2014). Yhdyskuntatyö kansalaisia kohtaamassa. Teoksessa R. Haverinen, M. Kuronen & T. Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus, 219–240. Tampere: Vastapaino.

Kilpeläinen, A. (2016). Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa. Lapin yliopisto.

Kivipelto, M., & Elovainio, M. (2024). Aikuissosiaalityön tilannekuva 2024: kyselyn tuloksia.

Kokkonen, T. (2023). Poliittisuus rakenteellisen sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa K. Närhi, S. Kannasoja, T. Kokkonen, N. Rantamäki, & S. Ruonakangas (toim.), *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa* (Sivut 49–68). Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0

Kopomaa, T., & Meltti, T. (2005). Asuinympäristö, kaupunkipolitiikka ja kaupunkisosiaalityö. Teoksessa T. Kopomaa & T. Meltti (toim.), Kaupunkisosiaalityötä paikantamassa. Yliopistopaino.

Koskinen, S. (2003). Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa M. Laitinen & A. Pohjola (toim.), Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus.

Kuorelahti, M. (2022). Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuus aikuissosiaalityössä. Tutkiva sosiaalityö, 2022, 57–81. http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/data/_uploaded/file/tutkivasosiaalityo2022-valmis-valmis.pdf

L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki.

Leppänen M., Kiviranta J., Metteri A., Stepney P. & Kostiainen T. (2021). Developing social work competences to empower challenging communities. From an empty foeyer to a shared social space. Teoksessa Ana O (toim.) Practicing Social Work in Deprived Communities: Competencies, Methods, and Techniques. Cham: Springer. 121–138.

Lindqvist, R. (2009). Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Jyväskylän yliopisto.

Liukko, E., Karjalainen, P., & Muurinen, H. (2024). Sosiaalihuollon matalan kynnyksen neuvonnan ja ohjauksen toimintamalli THL 2024. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231117147508

Lähteinen, S., Raitakari S., Hänninen K., Kaittila, A., Kekoni, T., Krok, S. & Skaffari, P. (2017). Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. SOSNET julkaisuja, Nro 7, Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet, Rovaniemi. http://hdl.handle.net/10138/232157

Matthies, A.-L. (2002). Paikallisstrategiat syrjäytymistä vastaan: Eurooppalaisen vertailututkimuksen johtopäätöksiä. Teoksessa K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivainen (toim.), Marginaalit ja sosiaalityö. SoPhi.

Matthies, A.-L., & Närhi, K. (1998). Eheyttämistä, analyyttisyyttä ja poliittisuutta: Ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä. Teoksessa A.-L. Matthies ym. (toim.), Ekososiaalisia oivalluksia sosiaalityön arjesta. Jyväskylän yliopistopaino.

Muurinen, H., Karjalainen, P., & Liukko, E. (2024). Etsivän sosiaalityön toimintamalli THL 2024. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231117147511

Nivala, E., & Ryynänen, S. (2019). Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Gaudeamus.

Närhi, K., Kannasoja, S., Kokkonen, T., Rantamäki, N., & Ruonakangas, S. (toim.). (2023). Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. SoPhi, 154. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0

Närhi, K., & Matthies, A.-L. (2001). What is ecological (self-)consciousness of social work? Teoksessa A.-L. Matthies, K. Närhi & D. Ward (toim.), The eco-social approach in social work. SoPhi.

Pekkarinen, A. & Kiviranta, J. (2023). Toimisto vai yhteisö sosiaalityön toimintaympäristönä? Janus 31(2), 210–217.

Pekkarinen, A., Kiviranta, J., Tumi, T. & Metteri, A. (2024). Competences revisited, structures of thinking rebuilt, and practices renewed – continuing the development of social work within challenging communities. Teoksessa H. Rocha (toim.) Social Work - Perceptions for a New Era. DOI: 10.5772/intechopen.1004550

Perkiö, E., Sujamo, R. & Pekkarinen, A. (2025) Sosiaalinen raportointi sosiaalityötä kriittisesti politisoivana tiedonmuodostuksena. Teoksessa M. Kivistö, H. Kankkonen, T. Kemppainen, T. Orjasniemi & K. Sirkka (toim.) Tutkiva sosiaalityö: Sosiaalityö haavoittuvuuden kohtaajana. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura, 139–147. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2025/12/tutkivasosiaalityo2025.pdf

Pohjola, A. (2015). Yksilö ja yhteiskuntatyön rajapinnoilla. Teoksessa A. Pohjola, T. Hänninen, M. Heino & M. A. Raitakari (toim.) Sosiaalityö ja yhteiskunta, 23–41. Helsinki: Gaudeamus.

Pohjola, A. (2014). Rakenteellinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.

Popple, K. (2015). Analysing community work: Theory and practice. Open University Press.

Roivainen, I., Kostiainen, T. & Metteri, A. (2019). Yhteisösosiaalityötä muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö, 277–301. Tampere: Vastapaino.

Roivainen, I. (2016). Alueelliset yhteisöt sosiaalityön kenttinä ja työmuotoina. teoksessa I. Roivainen, & S. Ranta-Tyrkkö (toim.), Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat (Sivut 109–129). UNITED PRESS GLOBAL.

Rothman, J. (2007). Multi modes of intervention at the macro level. Journal of Community Practice, 15, 11–40. https://doi.org/10.1300/J125v15n04_02

Sjöberg, S. & Turunen, P. (2022). Community work in Nordic welfare states in transformation: Directions, conditions and dilemmas. Nordic Social Work Research, 12(2), 209–216. https://doi.org/10.1080/2156857X.2022.2056812

Stepney, P. & Popple, K. (2008). Social work and the community: A critical context for practice. Maidenhead: Red Globe Press.

Stepney, P. & Evans, D. (2000). Community social work: Towards an integrative model of practice. Teoksessa P. Stepney & D. Ford (toim.) Social Work Models, Methods and Theories, 165–. Dorset: Russell House.